

MILLIY ARMIYA – ONA YURT QALQONI, TINCHLIGIMIZ POSBONI!

“YAGONA VATAN, YAGONA XALQ BO‘LIB,
YANGI HAYOT VA KELAJAK YARATAMIZ!”

VATANPARVAR

BIRLIK BOR JOYDA – G‘ALABA BOR

IJTIMOIY-SIYOSIY, MA‘NAVIY-MA‘RIFIY,
HARBIY-VATANPARVARLIK GAZETASI

GAZETA 1992-YILNING
24-IYUNIDAN CHIQA BOSHLAGAN
WWW.MV-VATANPARVAR.UZ

2026-YIL 5-IYUN
№23 (3189)

O'zbekiston Respublikasi mustaqilligining 35 yilligi

“YAGONA VATAN, YAGONA XALQ BO'LIB, YANGI HAYOT VA YANGI KELAJAK YARATAMIZ!”

“Ikkinchi jahon urushi arafasida nemis fashisti general Reyxenau shaxsan Gitler tomonidan tasdiqlangan o'z buyrug'ida Sovet Ittifoqi tarkibidagi Sharq xalqlari umuman hech qanday ma'naviy-madaniy qadriyatlari mavjud emasligi, ularning turmush tarzi, urf-odatlarini hech qanday tarixiy-madaniy ahamiyat kasb etmasligini e'lon qiladi.

Chunki ular o'zlarini XIX asrdagi feodalistik qatlam mafkurachilariga ko'ra, “oq tanli, cho'ziq boshli oriylar shimoliy irqi”ning haqiqiy avlodlari, ya'ni oliy irqqa mansub deb hisoblagan, Gitler esa fashistlar partiyasi syezdlaridan birida qolgan irqnlarni odamlardan pastroq, maymunlarga yaqin toifa deb atagan va uning hisoblashicha, bunday millatlar mustaqil yashashga haqli emas, bu millatlar “oliy irq” vakillari bo'lmish millat tomonidan boshqarilishi kerak emish. Yevropadagi boshqa oq tanli millatlarni u bu irqning past toifadagi vakillari, deb hisoblagan.

Holbuki, o'sha, o'zini “oliy irq” hisoblaganlar bugungi kunda falakiyot, tibbiyot, hisob kabi fanlardan olayotgan saboqlarining asosiy poydevorini aynan Sharq xalqlarining qadimiy vakillari, xususan bizning ota-bobolarimiz qo'yganidan ko'z yumishning faqatgina bitta sababi bor: bu millatlarni o'tmishidan va shu orqali g'ururi va o'ziga bo'lgan ishonchidan ayirish. Bu fikrni O'zbekiston tarixini o'rgangan qardosh xalqlar olimlari ham e'tirof etgan. Jumladan, Gitlerning ushbu qarashlariga javoban rus olimi, professor S.P. Tolstov “Qadimiy O'zbekistonda sivilizatsiya rivojlanib, qo'shni va hatto uzoq mamlakatlarga ham o'z ta'sirini o'tkazgan, uning madaniy qadriyatlari jahon xazinasi safidan o'rin olgan bir paytda o'zini “oliy irq” sanaydigan bu oliftalarning yovvoyi avlodlari hali qorong'i o'rmonning botqoqlariga botib yurardi”, deb yozadi.

Biroq biz hech bir millatni kamsitmoqchi emasmiz. Har qanday xalqning ham o'ziga xos o'tmishi, qadriyatlari bor va u bular bilan faxrlanishga haqli. Jumladan, bizning xalqimiz ham. Biroq har qanday millatning haq-huquqi, urf-odati, bayramlari, qadriyatlari, uning tarixi-o'zligi, o'ziga xosligi, tili, g'ururi, qo'yingki, uning jahon sahnidagi o'z o'rni u faqat mustaqil bo'lgandagina qadr topadi. Buni yurtimiz, xalqimiz ustidan hukmronlik qilgan, hukmronlik qilishga intilgan barcha bosqinchi, mustamlakachi davlatlar, tizimlarning so'nggisi bo'lgan 70 yillik sovet istibdodi tizimi ham isbotlab berdi.

Mustaqillik nima o'zi? Nima uchun tirik jonzo borki, unga

intiladi? Nafaqat insonlar, balki qushlar, hayvonlar, hasharot-u qumursqalar ham o'z makonini qo'riqlaydi. Yerdan bosh ko'targan har qanday maysa-yu yaproq yonidagilardan mustaqil tarzda quyoshga bo'y cho'zadi, boshqasining soyasida qolishni istamaydi. Demak, mustaqillik – tiriklikning oliy mazmuni, intilishlarning cho'qqisi, maqsadlarning ustuvori. Inson uchun esa u eng oliy qadriyat sanaladi. Insoniyat tarixiga nazar solsangiz, u yillar, asrlar mobaynida turli to'qnashuvlar, g'oyaviy-ma'rifiy yuksalish va tanazzullar ta'sirida rivojlanib borgan. Ma'naviy, ijtimoiy va axloqiy voqeliklar milliy g'oyalar asosida sug'orilgan. Va eng ibtidoiy jamoa tizimidan oq, eng primitiv qarashlarga ega bo'lgandanoq odamlar erkinlikka intilgan, o'z haq-huquqlari uchun kurashgan. Lozim bo'lganda, erkni hayotlaridan-da ustun qo'ygan.

Umuman olganda, mustaqillik bir qancha yo'llar bilan amalga oshiriladi:

1. Bir mamlakat ichidagi revolyutsion to'ntarish, qonli to'qnashuvlar bilan.
 2. Ikki mamlakat o'rtasida kurash, to'qnashuvlar bilan.
 3. Tinch, parlament yo'llari bilan.
- Bizning mamlakatimiz mustaqillikka parlamentar yo'l bilan erishdi va buning uchun bir qancha huquqiy qadamlarni bosib o'tdi.

ILK QADAM – 1989-yil 21-oktabrda Respublika Oliy Kengashi O'zbekistonning davlat tili haqida qonun qabul qilishi bo'ldi. Zero o'z tiliga egalik qilmagan, qilolmagan, o'z tilida jahon sahniga chiqolmagan yurt mustaqillikka da'vo qilishi mumkinmi? O'zbek tiliga davlat tili maqomining berilishi – da'voning boshlanishi edi.

IKKINCHI QADAM mustaqil boshqaruv institutini ta'sis etishga qo'yildi. To'g'ri-da, boshqaruvning xosligi, tizimini tanlash ham mustaqillik da'vosidir. Shu ma'noda, 1990-yil 24-martda O'zbekiston SSR Oliy Sovetining sessiyasida O'zbekiston tarixida birinchi marta Prezidentlik lavozimi ta'sis etish to'g'risida qaror qabul qilindi. 1991-yil 29-dekabrda xalqimiz mustaqil O'zbekiston Respublikasi o'z Prezidentini sayladi. Prezidentlik instituti mustaqil mamlakat xalqining saylovi asosida amalga oshiradigan mustaqil boshqaruv tizimidir.

UCHINCHI MUHIM

HUQUQIY QADAM sifatida 1990-yil 20-iyunda O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi tomonidan qabul qilingan Mustaqillik deklaratsiyasi mustaqillik uchun haqiqiy va huquqiy poydevor vazifasini o'tadi. Ushbu deklaratsiyaga asoslanib, O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi tomonidan 1991-yil 31-avgustda “O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi asoslari to'g'risida”gi qonun qabul qilindi.

Mustaqil davlat bor ekan, uning o'z qonunlar majmuasi bo'lishi lozim. Ya'ni u hayotda o'z qonunlari bilan amal qiladi. Shu ma'noda, mamlakat o'z Konstitutsiyasiga ega bo'lishi lozim edi va mamlakatimizda – Konstitutsiyaviy komissiyaning tashkil etilishi **to'rtinchi huquqiy qadam** bo'ldi. 1990-yil 20-iyunda Oliy Kengashning 64 nafar deputatidan iborat tarkibda yangi Konstitutsiyani ishlab chiqish bo'yicha konstitutsiyaviy komissiya tuzilib, bu komissiya tom ma'noda xalq bilan ishladi. Xalqimiz tomonidan takliflar qabul qilinishi bilan birga, loyihalar xalq muhokamasi asosida taftish qilindi. Va nihoyat, 1992-yil 8-dekabrda O'zbekiston xalq deputatlari Oliy Kengashining 12-chaqiriq 11-sessiyasida 128 moddadan iborat O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilindi.

Mustaqil davlatning bo'y-basti uning xalqaro munosabatlarida ko'rinadi. Birinchi Prezidentimizning Hindistonga 1991-yilgi tashrifi – mustaqil davlat rahbarining birinchi xalqaro mustaqil tashrifi bo'ldi.

Va nihoyat, 1991-yil 31-avgustda, 12-chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining navbatdan tashqari oltinchi sessiyasida 1-sentabr kuni respublikamizda Mustaqillik kuni, umumxalq bayrami deb e'lon qilindi hamda “O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi asoslari to'g'risida”gi konstitutsiyaviy qonun qabul qilindi.

YANA BIR HUQUQIY

QADAM – mustaqil yurt xalqining umumovozi bilan bog'liq bo'ldi. Ya'ni 1991-yil 29-dekabrda Prezident saylovi hamda davlat mustaqilligi to'g'risidagi referendumning o'tkazilishi demokratik huquqiy mustaqil davlatga xos asosiy qadamlardan biri edi.

Garchi, parlamentar yo'l bilan erishilgani e'tirof etilsa-da, bu yo'lda turli qatag'onlar-u, “bosmachilikka qarshi”, “paxta ishi” kabi turli siyosiy o'yinlarda bugungi ozod kunlarimiz uchun intilgan, kurashgan, ma'rifatni targ'ib qilgan ko'plab ajdodlarimizning qonlari to'kilganini yaxshi bilamiz.

Yuqorida aytganimizday, mustaqillikka ko'p hollarda qonli to'qnashuvlar bilan erishiladi.

Bunga misol tarzida ayrim davlatlarda mustaqillik uchun kurash davrida erkparvar insonlarning qurbon bo'lganlarini quyidagi raqamlarda keltirish mumkin: AQShda 1775–1883-yillar davomida mustaqillik uchun kurashib, qariyb 150 ming nafar odam qurbon bo'lgan, 1947-yilda Madagaskardagi mustaqillik uchun bo'lgan kurash 90 ming nafar aholining hayotiga zomin bo'lgan bo'lsa, 1954–1962-yillarda Jazoiridagi qurbonlar soni 1.5 millionni tashkil etgan. Albatta, Hindiston misolida mustaqillikka parlament yo'li bilan erishish holatlari ham kam bo'lsa-da, uchraydi, biroq bu natijalarning zamirida ham yillab davom etgan g'oyalar kurashi, turli to'qnashuv va nizolar yotadi.

Mustaqillik va erk g'oyasi milliy va insonparvar g'oyalarning eng asosiy o'zagi bo'lib kelgan va shunday bo'lib kelmoqda.

Mustaqillik faqat inson jismininggina emas, balki uning tafakkuri, g'oyalari, e'tiqodi, qadriyatlarining ham erkinligidir. Zero zaminimizda dunyoga kelgan zardo'shtiylik g'oyalari unga qadar turli e'tiqod va qarashlar to'qnashuvi bilan ziddiyatlashib kelgan xalqlarning birligi va hamkorligini ta'minlashda juda katta omil bo'lgan umuminsoniy qadriyatga aylangan bo'lsa, bu zamindagilar erkiga raxna solguvchi ko'plab bosqinchilarga qarshi kurashishda ham ma'naviy jipslashuvni yuzaga keltirgan, odamlarni Ashah – Haqiqat uchun kurashga da'vat etgan.

Mustaqillik har qanday millat birligi va taraqqiyotining ham muhim omilidir.

Millat aynan mustaqilligi va erki tufayli o'zini birlashtiruvchi va yuksaltiruvchi aksiologik asoslarini saqlaydi va takomillashtiradi. Biz yuqorida ota-bobolarimiz bundan qariyb uch yarim ming yillar avvaldan islom dini kirib kelgunga qadar, e'tiqod qilib kelgan zardo'shtiylik haqida bejiz eslamadik. Ushbu dinning muqaddas kitobi "Avesto" qisman bo'lsa-da, bugungacha yo'l bosib kelgan, xalqimiz tarixi, ijtimoiy kelib chiqishi, qarashlari, urf-odatlar, qadriyatlar to'g'risida so'zlovchi eng qadimiy manbalardan biridir.

Bu manba xalqimizning azaldan ezgulikka, Haqqa tashna va oshna ekanidan, tinchlik va birdamlik g'oyalari ular hayotining asosiy tamoyili bo'lib kelganidan darak beradi va butun dunyoda shu ezgu birlikning ustuvor bo'lmog'i, "...Ashah – Haqiqatning Yer yuzida yoyilmog'i, poydor va ustuvor bo'lmog'i..."ni istaydi. Shuningdek, "Avesto"da har qanday adovat, zulm va nizoni aql-farosat, donolik yordamida tinchlik yo'li bilan hal qilmoqlik burch ekani uqtiriladi. Agar har bir din qayerda tug'ilgan bo'lsa, o'sha yerga xosliklarni ma'lum darajada o'ziga singdirib olishini hisobga oladigan bo'lsak, bizning xalqimiz azaldan butun Yer yuzidagi odamlarga yaxshilik istab o'tgani, milliy fe'lida ham tinchlik, barqarorlik, birdamlikka moyillik aks etib kelganini anglash qiyin emas.

Bundan tashqari, xalqimiz azaldan erksevar bo'lib, ajdodlarimiz hamisha o'zini va yurtini himoya qilishga shay holda bo'lganiga To'maris, Zarina, Sparetra, Shiroq haqidagi ko'plab afsona va tarixiy rivoyatlar guvohlik beradi.

Arxeologik qazilmalar chog'ida ajdodlarimiz uylarini ichkari va tashqari hovli tarzida qurishgani, uylari tor va uzun yo'laksifat bo'lib, tomi gumbazsimon bo'lgani, bundan tashqari, binolar ikki, ba'zida uch qator qalin devorlar bilan o'ralgani, tomilarida esa kamondan o'q uzish uchun maxsus panjarali istehkomlar qurilgani aniqlangan va bundan olimlar xulosaga kelganki, O'rta Osiyo xalqlari jangari va erksevar bo'lib, o'z mustaqilliklarini himoya

qilish uchun hamisha qurol bilan shay turgan, Aleksandr Makedonskiy, forsiy podshohlar, arablar, mo'g'ullar hamda boshqa bosqinchilar bilan mardonavor kurashib kelgan.

Shunday mardonavorlik "Avesto"da ma'bud Mitradan ham so'raladi:

*"Yaylovlari hududsiz Mitra,
...Dushmanlarni olis-olisdan
Kuzatmoqlik imkonin bergil,
Kim, bir zarbda yakson etaylik
G'animlarni yakkama-yakka,
Kunpayakun aylaylik butkul
Bizga xasm barcha-barchani...
Sig'inamiz baxt, shodlik haqqi..."*

Bundan kelib chiqadiki, ajdodlarmiz hech qanday tobelik, mutellikka ko'nmagan, uni tan olmagan. Mustaqillik uchun erkin va mustaqil bo'lishning o'zi kifoya qilmaydi, mustaqillik – uning mohiyatini anglash, asrab-avaylash bilan o'z qadrini topadi. Ajdodlarimizning kim bo'lgani va ular mustaqillikni qanday qadrlaganlarini bilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Bizga ma'lum qariyb uch yarim ming yillik hayoti davomida O'rta Osiyo xalqlari juda ko'p talato'plarni, kurashlarni boshdan kechirdi, tashqi hujumlar-u, xonliklar, amirliklar o'rtasidagi ichki kurashlardan xalq xo'p aziyat chekdi. Shu jumladan, XIX asrning 60-yillarida chor Rossiyasining mustamlakasiga aylanishiga ham aynan shu ichki nizolar, xonliklarning bir-birlarini qo'llamasliklari sabab bo'ldi. XIX asrning oxiri, XX asrning boshida shakllangan ma'rifatparvar jadidlar harakati mustaqillik uchun ma'rifat, ilm birla kurashish maqsadida oldingi safga chiqqan yangi sinf sifatida shakllandi.

Ular o'z oldilariga ikkita maqsadni qo'ygan edilar: biri – mustabid tuzum changalidan xalos bo'lish bo'lsa, ikkinchisi – demokratik tamoyillarga asoslangan, jahon sivilizatsiyasi oqimida o'z o'rmini topa biladigan yangi jamiyat tuzish edi. Juda katta sa'y-harakatlar bilan 1917-yilda Qo'qon Muxtoriyati tashkil etildi, biroq u 1918-yilda bosqinchilarning beshafqat zulmi ostida barham topdi. Shundan so'ng chor Rossiyasining mustamlakachilik siyosati sovet tizimining niqoblangan, "yangi

libos"ini kiydi. 130 yil davom etgan bu istibdod yurtimiz va xalqimiz uchun juda katta yo'qotishlarni olib keldi.

Jadidlar xalqning siyosiy ongini yuksaltirish, ma'rifatparvarlik tamoyillari asosida xalqni mustaqillik va demokratik qarashlarga tayyorlash kerak, degan g'oyani asos qilgan edi, sovet tizimi esa, aksincha milliy o'zlikni barham toptirish, xalqlar va millatlarni birlashtirish va boshqaruvni markazlashtirish niqobi ostida davlatlarni, xususan O'rta Osiyo respublikalarini tobelik ostida ushlash siyosatiga asoslangan kommunistik g'oyani singdirdi. Yillar davomida xalqlarni mustaqillik harakatiga olib kelishi mumkin bo'lgan har qanday omillarni yo'q qilishga urinib keldilar, xalqning ergashtiruvchi qismi bo'lgan ma'rifatparvar, millat ziyolilarini ayamay qatag'on qildilar, **olimlarimizning ta'kidlashicha, O'zbekistondan 64 ming 39 nafar hamyurtimiz qatag'on qilingan.** Xalqning ergashuvchan qismi uchun esa kuchli mafkuraviy tizim yaratdi.

Hind siyosiy arbobi Maxatma Gandi zo'ravonlikka asoslanib g'alaba qilgan har qanday siyosiy kurash vaqti kelib, albatta, mag'lubiyatga yuz tutadi, degan fikrni aytgandi. XX asrning 80-yillaridan keyin sovet tizimiga ham putur yeta boshladi. Chunki uning tobeligidagi davlatlar xalqlarining qalblarida allaqachon kul ostida yotgan mustaqillik g'oyalari o'tlana boshlagan edi. Cho'kayotgan odam xasga ham yopishgani kabi mustabid tizim o'z mavqeyini ushlab qolish uchun so'nggi choralarni ko'ra boshladi, 80-yillarda mustabid tuzum yemirila boshladi. Shunda "paxta ishi" kabi turli nayranglarni o'ylab topdi. **Bo'lmag'ur ayblov va tuhmat bilan 800 ta jinoyat ishi qo'zg'atildi, 4 000 nafar hamyurtimiz hibsga olindi. Bu ham mustaqillik yo'lidagi og'ir sinovlardan biri edi.**

Shu bois garchi mamlakatimizda mustaqillik parlamentar yo'l bilan amalga oshgan bo'lsa-da, bu juda katta ham siyosiy, ham g'oyaviy-mafkuraviy kurashlar evaziga amalga oshirildi.

Biz mustaqilligimiz o'z-o'zidan kelmaganini eslash uchun tarixga bir qur nazar soldik xolos. Shukrlar bo'lsinki, biz hurlikka erishdik. Ayrim

ajdodlarimiz, ota-bobolarimiz bu laziz ne'matning ta'mini ham totmay, bu dunyoni tark etgan bir vaqtda, bizga bu lazzatdan bahramand bo'lish nasib etdi! **Dunyo xaritasida O'zbekiston degan mustaqil davlat paydo bo'lganini, jahon sahnida o'zbek bayrog'i hilpirashini ko'rish-u, madhiyamiz yangrashini eshitish, dunyoga O'Z so'zimiz bilan yuzlanish, O'Z "men"imizni namoyon etish, O'Z tilimizda so'zlash, qo'yingki, O'ZLIGimizni ko'rsatish hissini tuyish baxti nasib etdi!** Bularning hammasi Mustaqillik ato etgan baxtdir!

Ha, biz mustaqil bo'ldik, ulkan odimlar bilan 35 marraga ham yetib keldik. Endi oldimizda hurligimizni mustahkamlash, buyuk ajdodlar nasli ekanimizni yana bir bor isbotlab, jahon sivilizatsiyasiga buyuk kashfiyotlar, yuksak ilm-u ijod bilan hissa qo'shish, rivojlangan davlatlar safidan o'rin olishdek yuksak vazifa, mas'uliyat turibdi. "Yangi hayot uchun, yangi O'zbekiston uchun" amalga oshiramiz bularni. Aslida O'zbekistonimiz yo'qdan yangi bo'lib qolgani yo'q, u azaliy. Biroq biz yangi g'oyalar, ochiqlik va adolat sari yangi odimlar, yangi marralar bilan yangilayapmiz Vatanni. Taraqqiyot strategiyasi doirasida 2030-yilgacha o'z vazifalarimizni belgilab olganmiz.

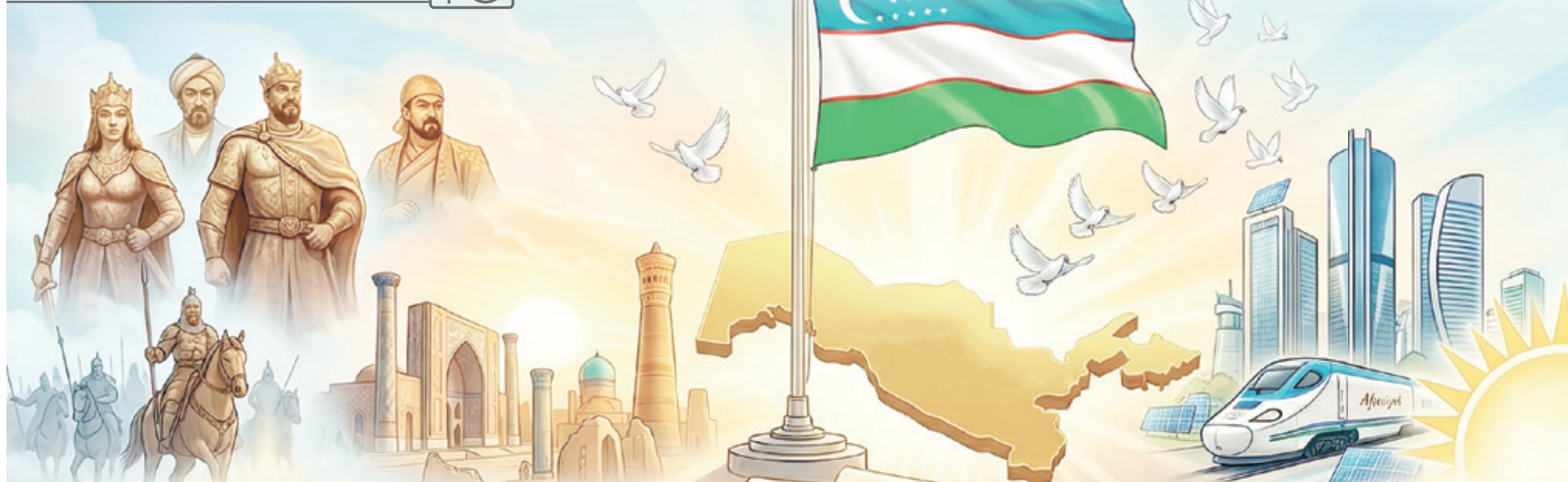
Inson qadriyatining oliy o'rinlarga chiqib borayotgani eng katta yutuqlarimizdan biri. Bu yil Konstitutsiyamizga kiritilgan har bir o'zgarish turli yosh, turli soha va turli toifadagi xalqimiz vakillarining haq-huquqlarini yanada mustahkamladi, ularning hayoti yanada yaxshilanishi uchun mustahkam zamin yaratdi.

Bugungi dunyo juda chopqir, o'zgaruvchan. Bir joyda tek o'tirib, uning ortidan yetib bo'lmaydi. Biz ilmimiz, mehnatimiz, Vatanga bo'lgan muhabbatimiz, mustaqilligimizga bo'lgan sadoqatimiz bilan tinmay ilgarilashimiz lozim. Bu yo'lda har bir vatandoshim ishlariga omad tilab qolaman!

Mustaqillik muborak bo'lsin, aziz do'stlar!

Shahlo AHROROVA,
Ijtimoiy ma'naviy
tadqiqotlar instituti
yetakchi ilmiy xodimi,
falsafa fanlari doktori

Surat sun'iy intellekt yordamida tayyorlandi

Nigoh va nishon

TOSHLAR AKS SADO QAYTARSA...

Akam bilan oq qoya tomonga bordik. U qo'limga ov miltig'ini tutqazib, nishonni mo'ljalga olishimni aytdi. Chap ko'zimni mahkam yumib, o'ng ko'zim bilan ellik qadam naridagi tosh ustida turgan bo'sh idishga uzoq termildim. So'ng tepkini bosdim.

O'q ovozi darani titratdi. Borliq aks-sado qaytardi. Ammo idish hamon joyida qotib turardi.

O'sha kundan keyin ovga chiqmadim. Chiqolmadim ham. Chunki merganlik shunchaki mahorat emas, balki san'at ekanini anglab yetdim. Bu ne'mat har kimga ham nasib etavermaydi. Faqat irodasi metin, nafasini jilovlay oladigan insongina o'q va nigohni bir chiziqqa keltira oladi.

professional tayyorgarlikka ega ekanini amalda namoyon qildi.

Isparta shahridagi "Kommandos" tog'-o'quv mashqlar markazida o'tgan musobaqada turli mamlakatlardan kelgan harbiylar bir maqsad yo'lida bellashdi – o'z mahorati va tayyorgarligini namoyon etdi. Bu maydonda har bir o'q, har bir harakat va har bir qaror hal qiluvchi ahamiyat kasb etardi.

Yaqinda o'zbekning haqiqiy merganlari bu fikrni yana bir bor amalda isbotladi.

Joriy yilning may oyida Turkiya Respublikasida VI xalqaro "Eng ilg'or merganlar jamoasi" musobaqasi bo'lib o'tdi. Unda 13 davlatdan tashrif buyurgan 24 ta sara jamoa ishtirok etdi.

Bellashuv shartlari oson emasdi. Ishtirokchilar guruhlariga bo'lingan holda murakkabligi yuqori bo'lgan 8 ta shart bo'yicha bahslarda qatnashdi. Jumladan, harbiy jamoalar "Minora va qayiqdan o'q otish", "Jangovar otish", "Yuqori aniqlikda otish", "To'siq ortidan otish", "Havodagi vertolyotdan otish", "O'zini sinash", "Tunda noma'lum masofalarga o'q otish" hamda "Syurpriz" shartlari bo'yicha mahoratini namoyish etdi.

Musobaqa davomida jamoalarning 7 ta shart asosida to'plagan ballari sarhisob qilinib, eng kuchli o'nta jamoa final bosqichiga yo'llanma oldi. Quvonarlisi, **hal qiluvchi bahsda o'zbekistonlik mohir merganlar vazifalarni yuqori aniqlik va tezkorlik bilan bajarib, rekord natijalarni qayd etdi.** Murakkab vazifalarni muddatidan oldin ado etgan harbiylarimiz o'zlarining yuksak

Raqobat nihoyatda kuchli bo'lishiga qaramay, O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi merganlar jamoasi dastlabki shartlardan oq ustunlikni qo'lga oldi. Final bellashuvlarida ham o'z salohiyatini namoyon etgan yurtdoshlarimiz yana bir bor shohsupaning eng yuqori pog'onasiga ko'tarildi.

– To'g'ri, tashqaridan qaraganda vazifalar oddiydek ko'rinishi mumkin, – deydi mayor Sherali Qirg'izboyev, – ammo har bir shart nafaqat

jismoniy tayyorgarlikni, balki ruhiy barqarorlikni ham sinovdan o'tkazdi. Vaqt tanqisligi, mas'uliyat va raqobat bosimi ostida to'g'ri qaror qabul qilish oson emas. Yigitlar har bir mashqda bor imkoniyatini ishga soldi va ishonchni oqladi.

Mazkur musobaqa harbiy xizmatchilarning nafaqat o'q otish mahorati, balki og'ir sharoitlarda harakat qilish, tezkor qaror qabul etish va ruhiy chidamliligini baholaydigan nufuzli maydon hisoblanadi. Bu yilgi bellashuvlarda O'zbekiston, Turkiya, Turkmaniston, Pokiston, Shimoliy Kipr Turk Respublikasi, Kosovo, Ozarbayjon, Italiya, Gruziya, Bolgariya, Mongoliya, Ispaniya va Jazoir davlatlari vakillari qatnashdi.

Bu g'alaba tasodif emas. U yillar davomida milliy armiyamizda amalga oshirilayotgan islohotlar, zamonaviy tayyorgarlik tizimi va harbiy xizmatchilarning tinimsiz mehnati samarasidir. E'tiborlisi, qariyb 10 kun davom etgan bellashuvlar yakuniga ko'ra, O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi harbiy xizmatchilaridan iborat

jamoa xorijiy davlatlar armiyalari orasida faxrli 1-o'rinni egallab, oltin medal bilan taqdirlandi.

Ta'kidlash joizki, O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi jamoasi ushbu musobaqada beshinchi marotaba ishtirok etmoqda. 2022–2023-yillarda 2-o'rinni, 2024–2026-yillar davomida esa ketma-ket 1-o'rinni egallab, chempionlikni qo'lga kiritib kelmoqda.

G'olib harbiy xizmatchilar Islom Karimov nomidagi Toshkent xalqaro aeroportida tantanali kutib olindi. Ularga bildirilgan ehtirom va samimiy qutlovlar xalqaro maydonda Vatan sharafiga munosib himoya qilgan yurt posbonlarining matonatiga berilgan munosib baho bo'ldi.

Zero Vatan himoyasiga bel bog'lagan inson uchun g'alaba shunchaki mukofot emas. U xalq ishonchi, millat g'ururi va sidqidildan qilingan xizmatning e'tirofidir.

**Kapitan
Shohrux SAIDOV,
"Vatanparvar"**

Mardi maydonlar

HAR BIR QALBDA ORZU, ISHONCH VA VATANGA MUHABBAT YASHAYDI...

**O'sha kuni quyosh yuzini
bir parcha bulut to'sib
oldi. Men esa darhol uning
soyasiga o'zimni urdim.
Chunki havo shunaqangi
issiq ediki, tosh ustida tuxum
pishirsa bo'lardi go'yo...**

Ammo mendan yigirma
qadam narida turgan bir guruh
harbiy xizmatchilar bu haqda
o'ylayotganga o'xshamasdi. Ular saf
tortib turardi.

Ishonasizmi, barchasi to'liq
jangovar shay holatda edi:
boshlarida himoya shlemi,
yelkalarida yo'l xalta, ustlarida
maxsus nimcha, qo'llarida qurol.
Hatto cho'l chumolilari ham
kovaklardan soya qidirgan pallada
yigitlar kundalik mashg'ulotlarni
ado etardi.

Dastlab vazifalar yakka tartibda
bajarildi. Nishon ikki xil qurol –
Makarov pistoleti va Kalashnikov
avtomati orqali mo'ljalga olindi.
Har bosilgan tepkidan keyin havoga
bo'sh gilza otilib chiqar, qolganlar
esa safda turib, sheriklarining
harakatlarini diqqat bilan kuzatardi.

– Qahramon degani qanday
bo'ladi?

– Qahramonlik har doim ham
jang maydonida ko'rinmaydi.

Shunday. G'oliblik ba'zan bir xil
mashqni qayta-qayta bajarishda,
charchoqni yengishda, issiqqa,
sovuqqa va qiyinchilikka dosh
berishda namoyon bo'ladi.

Yigitlarga yana bir bor razm
soldim. Ularning hech biri o'zini
qahramon sanamasdi. Hatto bu
haqda o'ylamasdi ham. Ammo
quyosh tig'i ostida irodasini
toblayotgan, burchini sidqidildan
bajarayotgan har bir harbiy aslida
sadoqat namunasi edi.

Darvoqe, bu kuzatuvlarim
“Kattaqo'rg'on” dala-o'quv
maydonida bo'ldi. Kaminangiz har
bir mashg'ulotda bir qahramonni
uchratadi. Sukutdagi har bir
qalbda orzu, ishonch va Vatanga
muhabbatni ko'rganday bo'laman.

Qisqasi, o'sha kuni bo'lib
o'tgan o'quvlarda barcha vazifalar
aniq va tez bajarildi. Otilgan
qadamlardan sochilgan tuproq
qovjiragan xas-xashaklarni silab
o'tar, chang-u g'ubor havoga
ko'tarilardi.

Bir payt poligon bo'ylab
jangovar buyruq yangradi:

– Olg'a!

Bahodirlar harakatga keldi.
Hozirgina safda sokin turgan
yuraklar jo'sh ura boshladi.
Kimdir yer bag'irlab ilgari,lar,
yana biri to'siq ortidan nishonni
kuzatardi. Qurollardan uzilgan
o'qlar havoni titratar, uzoqlarda
aks-sado berardi.

Bu albatta, haqiqiy jang
emasdi. Biroq har bir harakat,
har bir buyruq va har bir qaror
real vaziyat talablariga mos
ravishda bajarilayotgandi.

Chunki mashg'ulotda orttirilgan
ko'nikma eng qimmatli va
unutilmas hisoblanadi.

Quyosh boshimiz uzra mis
qozondek yashnab turar, sahro
havosi titrab ko'rinardi. Haligi
bulut ham allaqachon ko'zdan
g'oyib bo'lgandi. Ammo birorta
harbiy xizmatchi bu holdan arz
qilmasdi.

– Shikoyat qilish harbiyga
xosmi?

– Yo'q!

Ha, harbiy mard bo'ladi.
Harbiyda qaytmas shijoatga ega
yurak bo'ladi. Uning har so'zi,
har bir harakati ichki olamidan
hikoya qilishini bilasizmi?

– Men shunday libosdagi
odamman.

– Liboslarga chang tegmasin.
Tegmaydi. Tekkani qo'ymaydi.
Artadi, aritadi. Mardlarning nomi
shuning uchun qalblarda uzoq
yashaydi.

– Yashaydimi?

– Yashasinmi?

O'q bo'ldik va joy oldik. Va
hamisha va'damizga vafodor
qoldik.

Bilsangiz, qolish ham bir
jasorat. Ha, burch hech qachon
qulay sharoitni tanlamaydi.
Vatan himoyasi na faslga va na
ob-havoga qaraydi. Qaraganida u
Vatan himoyachisi bo'larmidi?

– Bo'lmaydi.

– Bo'lolmaganlar qancha...

Shu kuni yigitlarning
topshiriqlarga yondashuvini
kuzatib turib, bir haqiqatni
angladim: harbiy xizmatning
eng og'ir tomoni qurol ko'tarish
emas. Eng og'iri – mas'uliyatni
ko'tarish. Chunki uning
hushyorligiga boshqalarning
xavfsizligi, uning tayyorgarligiga
esa yurt tinchligi qalqon.

Mashg'ulot davom etardi.

Tutun ichida nishonlar birin-
ketin qular, buyruqlar esa bir
maromda yangradi. Yigitlarning
yuziga qarayman: ter ariq
bo'lib oqar, ammo ko'zlarida
charchoqdan ko'ra ishonch
ko'proq porlardi. Ular uchun
bu shunchaki mashg'ulot emas,
kasbga sadoqatning navbatdagi
imtihoni edi.

Kun oxirlab qoldi. Poligon uzra
yana sukunat yoyildi. Biroq bu
jimlik ortida ko'plab takrorlangan
harakatlar, toblangan iroda va
bajarilgan vazifalardan orttirilgan
tajriba mujassam edi. Vatan
himoyasi uchun bel bog'lagan
yigitlarning matonati esa har
qanday issiqdan kuchliroq.
Chunki bu nigohlar – yurt
xavfsizligiga mas'ul. Mas'ullar
esa hech qachon ahddidan
qaytmaydi.

**Kapitan Shohrux SAIDOV,
“Vatanparvar”**

Mustahkam poydevor

TAHDIDLARGA QARSHI MA'NAVIIY QALQON

Bugungi globallashuv jarayoni jadallashib, axborot makoni keskin raqobat va qarama-qarshiliklar maydoniga aylanib borayotgan bir sharoitda xavfsizlik tushunchasi yangicha mazmun kasb etmoqda. Endi davlatlar barqarorligiga tahdidlar nafaqat an'anaviy harbiy kuch orqali, balki axborot xurujlari, kiberhujumlar, mafkuraviy bosim va psixologik ta'sir vositalari orqali ham amalga oshirilmoqda.

Ana shunday murakkab vaziyatda yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash davlat va jamiyat oldidagi eng muhim vazifalardan biriga aylanmoqda. Yosh avlodni Vatanga sadoqat, milliy g'urur va fidoyilik ruhida tarbiyalash shunchaki tarbiyaviy jarayon emas, balki milliy xavfsizlikni ta'minlashning muhim strategik omilidir. Chunki har qanday davlatning qudrati va barqarorligi, avvalo, uning fuqarolari, ayniqsa yoshlarining ongli, bilimli va ma'naviy barkamol bo'lishiga bevosita bog'liq.

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi Vatanga muhabbat, milliy g'urur, fuqarolik mas'uliyati va fidoyilik kabi yuksak fazilatlarni shakllantirishga qaratilgan uzluksiz jarayondir. So'nggi yillarda mamlakatimizda yoshlar siyosati va harbiy sohada amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar aynan barkamol avlodni tarbiyalash maqsadiga xizmat qilmoqda. Xususan, ta'lim tizimida harbiy-vatanparvarlik yo'nalishidagi fan va mashg'ulotlar takomillashtirilmoqda. Yoshlar o'rtasida harbiy sport musobaqalari, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar muntazam tashkil etilib, ularning jismoniy va ruhiy tayyorgarligini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Bu borada qabul qilingan "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi hamda "Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to'g'risida"gi qonunlar yoshlarning jamiyatdagi o'rni, huquq va majburiyatlari, shuningdek Vatan himoyasidagi mas'uliyatini belgilab beradi. "Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash konsepsiyasi" esa mazkur sohadagi ishlarni tizimli tashkil etishning muhim dasturiy asosi hisoblanadi.

Zamonaviy tahdidlarning eng xavfli jihatlardan biri yoshlar ongiga qaratilgan axborot xurujlaridir. Axborot makonida tarqatilayotgan turli zararli g'oyalar, yolg'on ma'lumotlar va yot mafkuralar yoshlar ongiga ta'sir ko'rsatishga urinayotgan bir sharoitda ularda mustahkam hayotiy pozitsiya, tanqidiy fikrlash ko'nikmasi va axborot madaniyatini shakllantirish

alohida ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, kiberxavfsizlik madaniyatini yuksaltirish va yoshlarda axborot xurujlariga qarshi mafkuraviy immunitetni shakllantirish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Sadoqat ruhida kamol topayotgan avlod

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi faqatgina Qurolli Kuchlar safini munosib kadrlar bilan to'ldirish bilan cheklanmaydi. U yoshlarni tinchlikni qadrlashga, yurt ravnaqi uchun mas'uliyatni his etishga va jamiyatda faol fuqarolik pozitsiyasini egallashga undaydi. Bunday tarbiya jarayonida tarixiy xotira, milliy qadriyatlar va ajdodlar merosiga tayanish muhim ahamiyatga ega. Chunki o'z tarixini yaxshi bilgan, buyuk ajdodlari bilan faxrlangan yoshlar kelajakka ishonch bilan qadam tashlaydi.

Shu bilan birga, ommaviy axborot vositalari orqali harbiy xizmatchilarning fidoyiligi, ularning yurt himoyasidagi jasorati keng yoritilmoqda. Bunday publitsistik materiallar yoshlar qalbida Vatanga muhabbat va sadoqat tuyg'ularini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda tarixiy merosning o'rni beqiyosdir. Xususan, "Temur tuzuklari" va "Boburnoma" kabi

bebaho asarlarda davlat boshqaruvi, harbiy intizom, jasorat, sadoqat va fidoyilik kabi fazilatlar yuksak darajada ulug'langan. Ushbu manbalar bugungi yoshlar uchun nafaqat tarixiy yodgorlik, balki ma'naviy-tarbiyaviy qo'llanma vazifasini ham bajaradi.

Bugun mamlakatimizda harbiy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, zamonaviy texnologiyalar asosida o'quv jarayonlarini tashkil etish va ilg'or xalqaro tajribani joriy etish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, ta'lim muassasalari, oila va jamiyat hamkorligining mustahkamlanishi yoshlar tarbiyasida uzviylik va samaradorlikni ta'minlamoqda.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy tahdidlar sharoitida yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash millat kelajagi, davlat mustaqilligi va jamiyat barqarorligini ta'minlovchi eng muhim omillardan biridir. Bu yo'nalishda amalga oshirilayotgan izchil islohotlar, ilmiy asoslangan yondashuvlar va boy tarixiy merosga tayangan tarbiyaviy ishlar Yangi O'zbekistonning mustahkam poydevorini barpo etishda beqiyos ahamiyat kasb etadi.

**Polkovnik
Rahmatullo RAXMONOV,
Shimoli-g'arbiy harbiy okrug
qo'shinlari qo'mondoni**

Tahlil

Bugungi kun harbiy xizmat sharoitlari va XXI asrning birinchi choragida harbiy mojarolar tabiatining tubdan o'zgarishi – “gibrid urushlar” hamda “axborot-psixologik qarshiliklar”ning yuzaga kelishi – harbiy boshqaruv tizimiga mutlaqo yangicha talablarni yuklamoqda. Zamonaviy jangovar harakatlar sharoitida g'alaba nafaqat texnik yoki texnologik ustunlik, balki shaxsiy tarkibning ruhiy barqarorligi va eng muhimi, komandirning emotsional yetakchilik salohiyatiga ham bevosita bog'liqdir.

Zamonaviy armiya an'anaviy yondashuvlardan tashqari, doimiy noaniqlik, beqarorlik va mavhumlik (VUCA) muhitida hamda keskin psixologik bosim ostida inson resurslarini oqilona boshqarish qobiliyatini talab etmoqda. Dunyo miqyosidagi harbiy psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yuqori xavf va vaqt tanqisligi sharoitida qaror qabul qiluvchi ofitserlarning 70 foizdan ortig'i kuchli emotsional bosimga duch keladi. Mashhur tadqiqotchi D. Golemanning ta'kidlashicha, intellektual salohiyat (IQ) rahbarlik lavozimiga kirish uchun faqatgina “o'tish chiptasi” bo'lsa, emotsional intellekt (EI) haqiqiy yetakchilik samaradorligini ta'minlovchi bosh mezon hisoblanadi. Emotsional yetakchilik – bu rahbarning o'z va o'zgalar hissiyotlarini chuqur anglagan holda boshqara olishi va shu orqali jamoaviy, strategik maqsadlarga erishish mahorati.

Muammoning o'rganilganlik darajasi va strategik maqsad. Emotsional yetakchilik va intellekt nazariyasi dastlab J. Mayer va P. Salovey tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan bo'lib, keyinchalik harbiy boshqaruvning o'ziga xos psixologik jihatlar sifatida F. Fidler va S. Zakkar kabi dunyo miqyosidagi olimlar tomonidan rivojlantirilgan. O'zbekiston sharoitida harbiy psixologiya va rahbarlik faoliyati samaradorligini oshirish masalalari M.B. Narziyev kabi mahalliy tadqiqotchilar tomonidan tizimli o'rganilgan bo'lsa-da, aynan emotsional kompetensiyalarning zamonaviy mojarolar sharoitida shakllanish determinantlari alohida tadqiqot obyekti sifatida hali-hamon mukammal tahlilga muhtoj. Mazkur tahlilning maqsadi – zamonaviy harbiy mojarolar va psixologik bosim sharoitida harbiy rahbarlarda emotsional yetakchilikni shakllantiruvchi asosiy poydevorlarni (*kognitiv, affektiv va empatik omillarni*) aniqlash hamda ularning boshqaruv samaradorligiga ta'sirini ilmiy va amaliy jihatdan asoslab berishdan iborat.

Muvaffaqiyat poydevori: Emotsional yetakchilikning uch ustuni. Zamonaviy harbiy rahbarning muvaffaqiyati uning faqatgina quruq taktik ko'nikmalaridan ko'ra, ko'proq emotsional barqarorligi va jamoani ruhiy jihatdan boshqara olish qobiliyati bilan o'lchanmoqda.

Harbiy rahbarlarda emotsional yetakchilikni shakllantiruvchi asosiy psixologik determinantlar sifatida quyidagi uchta elementni ko'rsatish mumkin:

1. Kognitiv-refleksiv determinant (o'zini anglash tahlili). Ushbu omil rahbarning o'z his-tuyg'ularini vaqtida payqashi va ularni mantiqiy tahlil qila olish darajasini belgilaydi. J. Mayer va P. Salovey modeliga ko'ra, emotsionalni anglash – ularning kelib chiqish sabablarini tushunish va kelajakdagi harakatlarga ta'sirini to'g'ri bashorat qilish, demak.

ZAMONAVIY HARBIY MOJAROLARDA EMOTSIONAL YETAKCHILIK

Operativ ahamiyati: harbiy rahbar kuchli stress yoki to'g'ridan to'g'ri xavf ostida o'zida paydo bo'layotgan qo'rquv yoki g'azabni anglay olmasa, bu uning mantiqiy fikrlashiga jiddiy to'sqinlik qiladi. Kognitiv refleksiya inson ruhiyatidagi kutilmagan bosim – “amigdala o'g'irlanishi” (*amygdala hijack*) holatining oldini oladi va rahbarning hatto kritik soniyalarda ham vaziyatni obyektiv va sovuqqonlik bilan baholashiga xizmat qiladi.

2. Affektiv-irodaviy barqarorlik determinanti (o'z-o'zini boshqarish). Ushbu determinant emotsional o'z-o'zini tartibga solish qobiliyatini o'z ichiga oladi. D. Goulman ta'kidlaganidek, haqiqiy rahbarlikda emotsiyalarni butkul jilovlash yoki bostirish emas, balki ularni oqilona va maqsadli yo'naltirish muhimdir.

Operativ ahamiyati: harbiy muhitda impulsivlik, ya'ni hissiyotlar asiri bo'lib shoshilinch qaror chiqarish eng xavfli omildir. Rahbarning affektiv barqarorligi butun bo'linma a'zolari uchun “ruhiy namuna” vazifasini o'taydi. Agar komandir xotirjamlikni saqlay olsa, bu zanjirli effekt orqali shaxsiy tarkib ichidagi vahima darajasini pasaytiradi va umumiy intizomni mustahkamlaydi.

3. Empatik-perseptiv determinant (ijtimoiy sezgirlik va muloqot). Ko'pchilik o'ylaganidek, empatiya harbiy iyerarxiyada mutlaqo “zaflik” emas, aksincha u eng muhim strategik “axborot manbai” hisoblanadi. S. Zakkar modeliga ko'ra, yetakchi o'z bo'yusuvchilarining ruhiy holatini aniq sezga olishi orqali bo'linmaning haqiqiy jangovar tayyorgarligini real baholay oladi.

Operativ ahamiyati: rahbar askarlarning charchog'i, ichki qo'rquvi yoki ruhan ishonchsizligini vaqtida payqashi va ularga aniq yo'naltirilgan motivatsion ta'sir ko'rsatishi lozim. Empatiya asosida qurilgan muloqot bo'linmada “psixologik xavfsizlik” muhitini yaratadi va xizmatchilarning o'z vazifalariga bo'lgan sadoqatini tubdan oshiradi.

Ushbu uchta determinant o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, ular birgalikda harbiy rahbarning yaxlit “Emotsional kompetensiyasi”ni tashkil etadi. Kognitiv anglash affektiv nazoratni ta'minlasa, affektiv nazorat, o'z navbatida, tashqi

muloqotda va munosabatlarda adolatli hamda muvozanatli bo'lishga imkon beradi.

Amaliy natijalar va boshqaruv samaradorligi (KPI). Tahlil qilinayotgan ushbu psixologik determinantlarning boshqaruv samaradorligiga ta'siri quruq nazariya emas, balki harbiy xizmat amaliyotida o'zining aniq o'lchovlariga (KPI) ega:

Qaror qabul qilish tezligi va sifati (operativ samaradorlik): kognitiv-refleksiv determinantning rivojlangani rahbarning jangovar sharoitdagi “axborot shovqini” va dezinformatsiyalar ichidan eng muhim signallarni ajratib olishiga yordam beradi. Emotsional intellekt darajasi yuqori bo'lgan rahbarlar ekstremal sharoitda mantiqiy xatolarga (*vahima yoki haddan tashqari o'ziga ishonish*) kamroq yo'l qo'yadi. Natijada krizisli va vaqt o'ta tig'iz vaziyatlarda buyruqlar berish vaqti 15-20 foizga qisqaradi va ularning aniqligi ortadi.

Bo'linmadagi psixologik xavfsizlik (jamoaviy barqarorlik): empatik yondashuv bo'yusuvchilarning rahbarga bo'lgan sadoqatini yuksaltiradi. F. Fidlerning vaziyatli yetakchilik nazariyasiga ko'ra, rahbar va xodim o'rtasidagi ijobiy, ishonchli munosabatlar vaziyatni to'liq nazorat qilishning asosiy shartidir. Empatiya natijasida shaxsiy tarkib o'rtasidagi yashirin konfliktlar kamayadi, bu esa bo'linmaning jangovar birligini oshiradi.

Stressni boshqarish va ruhiy regeneratsiya (chidamlilik): rahbarning o'z emotsiyalarini nazorat qilishi bo'linmada “emotsional yuqish” (*emotional contagion*) effekti orqali ichki xotirjamlik va matonat muhitini yoyadi. Bu nafaqat jangovar vazifa ijrosini mukammal ta'minlaydi, balki harbiy xizmatchilarda kelgusida paydo bo'lishi mumkin bo'lgan post-travmatik stress buzilishlarining (PTSD) oldini olishda dastlabki qudratli psixologik qalqon vazifasini o'taydi.

Demak, harbiy rahbarning emotsional yetakchiligi shunchaki jozibador “yumshoq ko'nikma” (*soft skill*) emas, balki milliy xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qiluvchi strategik resursdir.

O'tkazilgan ilmiy tahlillar va zamonaviy harbiy-psixologik nazariyalarning qiyosiy o'rganilishi shuni ko'rsatadiki, zamonaviy gibrid mojarolar va yuqori texnologik urushlar sharoitida harbiy rahbarning

emotsional intellekti uning kasbiy layoqatining ajralmas qismidir. Kognitiv, affektiv va empatik determinantlar o'zaro sinergik aloqada bo'lib, krizisli vaziyatlarda boshqaruv xatolarini minimal darajaga tushiradi.

Mazkur tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, mamlakatimiz harbiy boshqaruv tizimini yanada takomillashtirish maqsadida quyidagi amaliy qadamlarni amalga oshirish taklif etiladi: Ta'lim tizimiga integratsiya qilish: O'zbekiston Respublikasi Harbiy xavfsizlik va mudofaa universiteti hamda uning tizimidagi barcha oliy harbiy ta'lim muassasalarining o'quv dasturlariga “Harbiy rahbarlarda emotsional yetakchilik” maxsus modulini majburiy tartibda kiritish. Unda nazariy bilimlarni amaliy va zamonaviy keys-stadi (case-study) usullari bilan uyg'unlashtirgan holda o'tishni yo'lga qo'yish.

Raqamlashtirilgan psixologik monitoring tizimi: ofitserlar tarkibining emotsional salohiyati va ruhiy barqarorligini muntazam ravishda (*har 6-12 oyda*) baholab boruvchi zamonaviy psixologik monitoring tizimini joriy etish. Bu rahbarlarning kasbiy ruhiy toliqish (*burnout*) darajasini erta aniqlash va korektsiyalash imkonini beradi.

Simulyatsion treninglar ko'lamini kengaytirish: komandirlik tarkibining jangovar tayyorgarlik rejasiga real vaqt tanqisligi, kibertahdidlar va yuqori emotsional bosim ostida optimal qaror qabul qilish ko'nikmasini shakllantiruvchi maxsus psixologik simulyatsiyalar va rolli o'yinlarni faol kiritish.

Metodik ta'minotni yaratish: harbiy qismlar komandirlari va ularning tarbiyaviy hamda mafkuraviy ishlar bo'yicha o'rinbosarlari uchun bo'linmalarda sog'lom emotsional muhitni shakllantirishga xizmat qiladigan “**Psixologik determinantlar boshqaruvi**” nomli amaliy tavsiyalar va uslubiy qo'llanmalar to'plamini nashr etish va joylarga yetkazish. XXI asr armiyasida g'alaba faqatgina qurol-yarog' qudrati bilan emas, balki yuksak intizom, ruhiy barqarorlik, yetuk aql-idrok va liderlik mahorati uyg'unligida qo'lga kiritiladi.

Farux ABBASOV,
Pedagogika fanlari bo'yicha
falsafa doktori, TOQQQ

Burch, jasorat, matonat!

Tarixning og'ir sinovlaridan o'tgan xalqlar yaxshi biladi: tinchlik osmondan tushmaydi, mustaqillik o'z-o'zidan kelmaydi. Ularning har biri ortida minglab insonlarning matonati, jasorati va fidoyiligi mujassam bo'ladi. Shu bois xalqimiz azaldan Vatan ozodligi va el-yurt tinchligi uchun jonfido insonlar xotirasini muqaddas deb biladi. Ularning nomi yillar o'tsa-da, avlodlar qalbida yashayveradi.

Inson xotirasi millatning ma'naviy boyligi. Vatan ozodligi, xalq tinchligi va kelajak avlodlar baxti uchun jonini fido qilgan insonlarni yod etish esa xalqimizning o'lmas qadriyatlaridan biridir. Shu bois mamlakatimizda qahramon ajdodlar va Vatan himoyasi yo'lida qurbon bo'lgan fidoyi o'g'lonlar xotirasini ardoqlash ezgu an'anaga aylangan.

Mudofaa vazirligi maxsus avariya tiklash boshqarmasida ana shu ezgu g'oyalar mujassam bo'lgan **"Nomingiz dillarda mangu yashaydi!"** mavzusidagi ma'naviy-ma'rifiy tadbir bo'lib o'tdi. **"Burch, jasorat, matonat!"** shiori ostida tashkil etilgan mazkur uchrashuv turli avlod vakillarini bir maqsad atrofida jamladi.

Tadbirda Ikkinchi jahon urushi yillarida Leningrad qamali azoblarini boshdan kechirgan faxriylar, mustaqillik yillarida xizmat burchini o'tash vaqtida halok bo'lgan harbiy xizmatchilarning oila a'zolari, Mudofaa vazirligi huzuridagi Jamoatchilik va faxriylar kengashi vakillari, talaba-yoshlar hamda "Vatan tayanchi" otryadi a'zolari ishtirok etdi.

Mehmonlar dastlab harbiy qismda yaratilgan shart-sharoitlar bilan tanishdi. Zamonaviy jihozlangan o'quv xonalari, kutubxona, askarlar yotoqxonasi yoshlarda katta qiziqish uyg'otdi. Ular harbiy xizmat nafaqat intizom va mas'uliyat, balki yuksak vatanparvarlik maktabi ekanini yana bir bor his etdi.

Tadbirning eng ta'sirli lahzalari madaniyat markazida bo'lib o'tgan uchrashuvda namoyon bo'ldi. Urushning og'ir kunlarini boshdan kechirgan Zinaida Koziriyeva va Mariya Komarovaning xotiralari yig'ilganlarni o'tmish sahifalariga yetakladi. Ular so'zlagan har bir voqea tinchlikning naqadar buyuk ne'mat ekanini yanada chuqur anglatdi.

2000-yili Surxondaryo viloyatining tog'li hududlariga suqilib kirgan xalqaro terrorchi guruhlariga qarshi kurashda qahramonlarcha halok bo'lgan katta leytenant Shermuhammad Ashirovning turmush o'rtog'i Umida Ashirovaning chiqishi yig'ilganlarda chuqur hayajon uyg'otdi. Uning so'zlarida faxr ham, sog'inch ham, Vatan yo'lida qurbon bo'lgan insonga bo'lgan cheksiz hurmat ham mujassam edi. **Xotira ko'ngillarda abadiy yashaydi, asl qahramonlar hech qachon o'lmaydi. Qahramon turmush o'rtog'i haqida ko'zida yosh bilan gapirayotgan ayol so'zlariga bir qur nazar soling.**

POK NOMINGIZ DILLARDA MANGU!

– Turmush o'rtog'im Shermuhammad Ashirov halok bo'lganida atigi 21 yoshda edim. Qo'limda bir yarim yoshli qizim Mahmudaxon bilan qolganman... Bilasizmi, bizning shu kichik oilamizda bir an'ana mavjud edi, ko'nglimizning tubidagi bir-birimizga aytishga iymnadigan va tilimizga chiqara olmagan izhorlarimizni, o'y-kechinmalarimizni bir yondaftarchaga yozar edik. Turmush o'rtog'im, go'yoki o'z taqdirini oldindan bilgandek, qizimiz Mahmudaxonga vasiyat sifatida mana bu yozuvlarni qoldirgan ekan:

"... Qizalog'im, bu so'zlar senga atalgan, sen ayangni hurmat qilgin va e'zozlagin. Men sizlarni jonimdan ortiq ko'raman. Xudoning bergan bir kuni sizlar bilan uchrashguncha, xayr".

Qizim otasining mana shu vasiyatiga doim amal qiladi, hozirgi kungacha hamisha ko'nglimga qarab yolg'izlatmasdan kelmoqda. Prezidentimiz farmoniga binoan, qizim Mahmudaxonga imtiyoz berilib, u Toshkent davlat yuridik universitetini muvaffaqiyatli tamomladi. Bu va boshqa imtiyozlar uchun Prezidentimizga o'z minnatdorligimni bildiraman. Vatanning qahramoni Shermuhammad Ashirov qalbimizda mangu yashaydi, – deya so'zlarini muktasar qiladi Umida Ashirova.

Tadbirda ishtirok etgan O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan madaniyat xodimi, shoira Zulfiya Mo'minova tomonidan o'qilgan she'rlar kursant va askarlar qalbida ulkan iz qoldirdi, desam, adashmayman. Shoiraning she'rlariga jo'r bo'lib, butun zal takrorlayotganini kuzatar ekanman, mening ham qalbinga iftixor to'lib ketdi. Va bir ovozdan she'ning so'nggi qatorlariga qanday jo'r bo'lib ketganimizni anglamay qoldik. **Bu, go'yo Vatanni hech qanday sabablarsiz sevishga o'xshardi.**

Uchrashuv davomida mamlakatimizda nuroniylarga ko'rsatilayotgan e'tibor, urush va mehnat faxriylariga yaratilayotgan sharoitlar, shuningdek Prezidentimiz tashabbusi bilan barpo etilgan "Millat fidoyilari" xiyobonining ma'naviy ahamiyati haqida ham fikrlar bildirildi. Bu kabi ezgu ishlar xalqimiz o'z tarixini, o'z qahramonlarini va ularning xizmatlarini qanchalik qadrlashining amaliy ko'rinishidir, desam, adashmayman.

"Impuls" harbiy ansambli tomonidan ijro etilgan Vatan, tinchlik va sadoqatni tarannum etuvchi kuy-qo'shiqlar tadbirga o'zgacha ruh bag'ishladi. Ayniqsa, yoshlar qalbida milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'ulari yanada mustahkamlandi. Tadbir so'ngida mehmonlarga maxsus avariya tiklash boshqarmasi rahbariyati tomonidan tashakkurnomalar va esdalik sovg'alar topshirildi.

Shubhasiz, bunday uchrashuvlar yosh avlod qalbida Vatan taqdiriga daxldorlik hissini kuchaytiradi. **Zero burch, jasorat va matonat millatni millat qiladigan, uning kelajagini belgilaydigan yuksak fazilatlaridir.** Qahramonlar xotirasiga ehtirom esa ana shu fazilatlarining eng yorqin misolidir. Chunki xalq xotirasida yashagan insonlar aslo vafot etmaydi. Ular el yuragida, tarix sahifalarida, avlodlar xotirasida mangu yashaydi.

Muhammadali G'AFFOROV,
"Vatanparvar"

Vatan himoyasi – sharaflı burch

MA'NAVIYAT VA TARIX UYG'UNLIGI

Sharqiy harbiy okrugning So'x garnizonida o'tkazilgan navbatdagi ma'naviy-ma'rifiy tadbir Vatanga sadoqat, tarixiy xotira va harbiy jasoratni ulug'lashga bag'ishlangani bilan alohida ahamiyat kasb etdi. Bir tomonda, "Millat fidoyilari" kitob-albomining tantanali taqdimoti, ikkinchi tomonda esa Ikkinchi jahon urushi qatnashchisi Mamadali Topvoldiyev xotirasiga bag'ishlangan "O'zbek arsloni" badiiy filmining namoyishi – bularning barchasi yoshlar qalbida vatanparvarlik tuyg'ularini yanada mustahkamlashga xizmat qildi.

Tadbirida Mudofaa vazirligi hamda Sharqiy harbiy okrug mas'ul ofitserlari, muddatli harbiy xizmatchilar, Qurolli Kuchlar faxriylari va keng jamoatchilik vakillari ishtirok etdi. Harbiy orkestr sadolari ostida boshlangan uchrashuvda mamlakat tinchligi va xalq osoyishtaligi yo'lida xizmat qilayotgan harbiylarning fidoyiligi yana bir bor e'tirof etildi.

"Millat fidoyilari" kitob-albomi taqdimoti davomida unda yurt himoyasi yo'lida halok bo'lgan harbiy xizmatchilar xotirasi, Qurolli Kuchlar tizimida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar hamda Vatanga sadoqat timsoliga aylangan harbiylarning hayot yo'li aks etgani alohida ta'kidlandi. Kitob nafaqat tarixiy manba, balki yosh avlod uchun jasorat va matonat maktabi sifatida baholandi. So'zga chiqqanlar, shuningdek bugungi globallashuv davrida yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash dolzarb vazifalardan biri ekanini qayd etdi.

Ularning fikricha, ana shunday ma'naviy loyihalar yoshlarning qalbida ona Vatanga muhabbat, milliy g'urur va daxldorlik hissini kuchaytiradi. Ayniqsa, kitob-albomdagi tarixiy lavhalar, xizmat jarayonlari va fidoyi insonlar

haqidagi hikoyalar harbiy kasbning sharaflı va mas'uliyatli ekanini chuqur anglashga yordam beradi.

Tadbirning ikkinchi qismi esa yig'ilganlarda yanada kuchli taassurot qoldirdi. O'zbek xalqining mard va jasur farzandi, Ikkinchi jahon urushi qatnashchisi Mamadali Topvoldiyev xotirasiga bag'ishlangan "O'zbek arsloni" badiiy filmi namoyish etildi.

Filmda oddiy qishloq yigitining urush yillaridagi mashaqqatli sinovlari, dushman ortidagi xavfli operatsiyalarda ko'rsatgan jasorati va urushdan keyingi hayotni tiklash yo'lidagi matonati ta'sirchan sahnalar orqali yoritilgan. Kartina davomida insoniylik, do'stlik, fidoyilik va vatanparvarlik kabi yuksak qadriyatlar badiiy mahorat bilan ochib beriladi.

Namoyishdan so'ng faxriylar va harbiy xizmatchilar tomonidan urush yillaridagi mardlik va bugungi tinch hayotning qadriga yetish haqida samimiy fikrlar bildirildi. Tadbir ishtirokchilari bugungi osuda hayot ortida minglab fidoyi insonlarning jasorati mujassam ekanini alohida ta'kidladi.

So'x garnizonida o'tkazilgan ushbu tadbir ham mazmun-mohiyati bilan Vatanga sadoqat, milliy g'urur va tarixiy xotirani ulug'lovchi unutilmas ma'naviyat darsiga aylandi. Bu esa yosh avlod qalbida "Vatan himoyasi – sharaflı burch" degan ezgu tushunchani yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

**Sharqiy harbiy okrug
matbuot xizmati**

Harbiy-vatanparvarlik targ'iboti

SURXONDARYODA “YOSHLAR OYLI”GA START BERILDI

Mamlakatimizda har yili an'anaviy tarzda yuqori saviyada o'tkazib kelinayotgan “Yoshlar oyligi” doirasida Janubi-g'arbiy maxsus harbiy okrug tasarrufidagi Termiz, Xayrobod va Kakaydi garnizonlarida joylashgan harbiy qismlarda tantanali tadbirlarga start berildi.

Yosh avlodni Vatanga muhabbat, milliy qadriyatlarga hurmat va yuksak vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularning bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish hamda harbiy xizmatchilar bilan yoshlar o'rtasidagi hamkorlikni yanada mustahkamlash maqsadida tashkil etilgan tadbirlarda harbiy qismlarga birlashtirilgan va otaliqqa olingan yoshlar, faxriylar, nuroniylar, davlat va jamoat tashkilotlari vakillari hamda harbiy xizmatchilar ishtirok etdi.

Erta tongdan sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishga qaratilgan 5 ming qadam yurish marafoni bilan boshlandi. Marafon ishtirokchilari mamlakatimizda yoshlarga yaratilayotgan imkoniyatlar va ularning jamiyat hayotidagi o'rnini yanada mustahkamlashga xizmat qilayotgan islohotlarni qo'llab-

quvvatlashlarini namoyon etdi. Shundan so'ng garnizonlarda bayramona ruhda madaniy-ma'rifiy tadbirlar tashkil etildi. Tadbirlarda so'zga chiqqanlar tomonidan Prezidentimiz rahbarligida yoshlarga qaratilayotgan doimiy e'tibor, ularning ta'lim olishi, kasb-hunar egallashi, bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etishi va o'z iqtidorini ro'yobga chiqarishi uchun yaratilayotgan keng imkoniyatlar alohida ta'kidlandi.

Shuningdek, “Yoshlar oyligi” mamlakatimizda har yili ko'tarinki kayfiyat va yuksak tashabbuslar bilan o'tkazilishi, mazkur oylik doirasida yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishga qaratilgan qator loyihalar amalga oshirilishi qayd etildi.

Bayram tadbirlari davomida harbiy xizmatchilar va O'zbekiston mudofaasiga ko'maklashuvchi “Vatanparvar” tashkiloti tomonidan qurol-aslaha, harbiy va sport texnikalar ko'rgazmalari, jangovar tayyorgarlik elementlarini o'z ichiga olgan ko'rgazmali chiqishlar namoyish etildi. Bu chiqishlar yoshlarda harbiy xizmatga bo'lgan qiziqishni yanada oshirish, Vatan himoyachilarining sharaflari va mas'uliyatli faoliyati haqida kengroq tasavvur hosil qilishga xizmat qildi.

Tadbirlarning madaniy qismida harbiy orkestr jamoalari tomonidan Vatanni, tinchlik va sadoqatni madh etuvchi kuy-qo'shiqlar ijro etildi. Mazmunli konsert dasturlari ishtirokchilarga ko'tarinki kayfiyat bag'ishlab, tadbirlarni haqiqiy bayram muhitida o'tishiga zamin yaratdi.

“Yoshlar oyligi” doirasida garnizonlarda turli sport musobaqalari, ma'naviy-ma'rifiy uchrashuvlar, ochiq muloqotlar, harbiy-vatanparvarlik tadbirlari, kitobxonlik tanlovlari hamda yoshlarning intellektual salohiyatini oshirishga qaratilgan qator loyihalarni amalga oshirish rejalashtirilgan. Mazkur tadbirlar yoshlarning mutolaa madaniyatini yuksaltirish, ularning bilim va dunyoqarashini kengaytirish, Vatan taqdiriga daxldorlik hissini mustahkamlashga xizmat qiladi.

“Yoshlar oyligi” doirasida o'tkazilayotgan tadbirlar yoshlarning intellektual va jismoniy salohiyatini yuksaltirish, ularni Vatanga sadoqat, fidoyilik va yurt tinchligini asrab-avaylash ruhida tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

**III darajali serjant
Akbar AHMEDOV,
Termiz garnizoni**

Jasorat maktabi

SADOQAT VA QAT'IYAT MASKANI

Bugungi kunda yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish hamda kelajakka ishonch bilan qadam qo'yishiga ko'maklashish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan.

Harbiy-vatanparvarlik ruhidagi loyihalar yosh avlod tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ana shunday tashabbuslardan biri Namangan viloyati mudofaa ishlari boshqarmasi huzuridagi chaqiriluvchilarni harbiy-texnik mutaxassisliklar bo'yicha tayyorlash markazida tashkil etilgan "Jasorat maktabi" loyihasidir.

Mazkur loyiha qisqa vaqt ichida yoshlar uchun nafaqat motivatsion maydon, balki

haqiqiy hayot saboqlari beriladigan tarbiya maskaniga aylandi. Ushbu yig'inning tantanali yopilish marosimida Namangan garnizonidagi harbiy qism harbiy xizmatchilari, Qurolli Kuchlar faxriylari, mutasaddi tashkilot vakillari hamda yig'in ishtirokchilari qatnashdi.

Marosim davomida yig'in qatnashchilariga maxsus sertifikatlar topshirildi. Faxriylar va harbiy xizmatchilar tomonidan yoshlarga samimiy tilaklar bildirilib, ularning kelgusidagi faoliyatiga omad tilandi. Tadbirning eng e'tiborli jihati shundaki, yoshlar bu yerda faqat nazariy bilim emas, balki hayotiy tajriba va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini ham egalladi.

"Jasorat maktabi" davomida ishtirokchilar uchun tadbirkorlik, kasb tanlash, psixologik tayyorgarlik hamda harbiy kasbiy yo'nalishlarda turli seminar va amaliy mashg'ulotlar tashkil etildi. Shu ma'noda mazkur loyiha yoshlarning hayotga bo'lgan qarashlarini kengaytirishga xizmat qilmoqda.

Tadbir jarayonida yoshlarning fikr va tashabbuslari ham tinglandi. Ayniqsa, ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, ijtimoiy faolligini oshirish va kelajakda munosib kasb egasi bo'lishiga ko'maklashish masalalari atroflicha muhokama qilindi. Bu esa "Jasorat maktabi"ning oddiy yig'in emas, balki yoshlar taqdiriga bevosita ta'sir ko'rsatayotgan amaliy platformaga aylanayotganini ko'rsatadi.

"Jasorat maktabi" bugun o'z oldiga qo'ygan maqsadni amalda oqlayotgan, yoshlarni bilimli, vatanparvar, tashabbuskor va mas'uliyatli insonlar etib tarbiyalayotgan muhim hayot maktabiga aylanib bormoqda. Bu maskanda olingan saboq va tajribalar esa yoshlarning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun mustahkam poydevor bo'lib xizmat qilishi, shubhasiz.

Gulihumo MAJIDOVA,
Sharqiy harbiy okrug matbuot xizmati
bosh mutaxassisi

Fikr

ONLAYN TA'LIM: IMKONIYATMI YOKI MUAMMO?

Har kunim ma'ruzalar, seminarlar, topshiriqlar va mustaqil ishlar bilan yakunlanadi. Qolaversa, darsga ham tayyorgarlik ko'rishimiz kerak. Chunki hozirlik ko'rilmasa, alaloqibat qolganlar oldida mulzam bo'lishingiz mumkin. Demak, hammasi aniq vaqtning, aniq maqsadiga qaratilgan harakatlar aylanmasidan boryapman.

Qisqasi, bu men uchun o'zimni anglash imkonini bermoqda. Imkoniyatlar eshigidan kiriyapman. Bilimim har qadamda oshganini his etyapman. Rejali yashash yo'liga o'tganimga ham ancha bo'ldi. Va bugun maqsad kaliti olisda emas, o'z-o'zimdagi ekanini bilib oldim.

Aytgancha, universitet hayoti qiziqarli bo'lishi bilan birga, katta mas'uliyat ham yuklaydi. So'nggi paytlarda esa oldimga yanada muhim maqsad qo'ydim – bakalavrni tugatgach, albatta magistratura diplomini ham olaman. Shu sababli qo'shimcha tayyorgarlikni kechiktirmay boshladim. Mana, hozirda chet tilni chuqurroq o'rganish uchun imkoniyatlar izlayapman.

Biroq bu masala xomaki reja bilan amalga oshmasligini tushunganimdan keyin ochig'i, boshim qotib qoldi: onlayn ta'limni tanlash kerakmi yoki oflayn kursga qatnash yuqori natija beradimi? To'g'ri, bu savol bir qarashda oddiydek ko'rinadi. Ammo talaba sifatida ta'lim olayotganimni inobatga olsak, vaqtim haqiqatan ham cheklangan.

Xullas, onlayn ta'limning qulayliklari e'tiborimni tortdi. Darslardan so'ng shaharning boshqa burchagiga borish, tirbandlikda vaqt yo'qotish, charchoq

Kamina talaba. Ha, orzulari tomon qanotsiz uchib borayotgan yoshlar qatoridaman. O'qishga kirganim haqidagi xabar, ayniqsa onaginamni qalban yoshartirib yubordi.

bilan yana dars qilish – bularning barchasi ancha mashaqqatli edi. Onlayn kurs esa uy sharoitida va yana o'zimga qulay vaqtda dars qilish imkonini berar ekan. Ayniqsa, magistraturaga tayyorgarlik jarayonida, hatto soniyalarni to'g'ri taqsimlash yanada samaralidek bo'lib ko'rindi. Bundan tashqari, ayni darslarning yozib olinishi va ularni qayta ko'rish, tinglay olish mumkinligi ham katta ustunlik berar, degan xulosaga keldim.

Lekin masalaning boshqa tomoni ham bor edi: uy sharoitida diqqatim tez chalg'iydi. Keraksiz narsalarga bosh qotiraman. Telefonimni olaman-u, ijtimoiy tarmoqlarda "suza boshlayman". Yoki oddiygina kayfiyatning o'zgarishi ham onlayn dars samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Oflayn kursda esa hammasi boshqacha – o'rganuvchi o'qituvchi bilan yuzma-yuz muloqot qila oladi, guruhdagi sog'lom raqobat, auditoriya intizomi insonni

mas'uliyatliroq bo'lishga undaydi. Chunki mutaxassislar ham aynan til o'rganishda jonli muloqotning o'rni beqiyos, deb ta'kidlaydi. Gapiirish amaliyoti, savol-javob jarayoni va o'qituvchining bevosita tuzatishlari bilimni mustahkamlashga yordam beradi.

Shu-shu, aniq to'xtamsiz yurdim. Orada ancha vaqt ham yo'qotdim. Keyin loqaydlik paydo bo'ldi. O'zi umuman, shu til o'rganish qay darajada menga kerak, degan bo'lmag'ur o'ylar qarshisida ham qoldim. Xullas, chalg'idim-chalg'idim. Ana shu ikki yo'l – onlayn yoki oflayn dars olish borasida to'xtamga kelolmadim. Toki, hayotdagi asl maqsadim tun bag'rida miltillab yongan shamdek qalbmida qayta jonlanmaguncha.

Boshingizni qotirib yubordimmi? Shoshmang, bu masalani nega aynan sizga aytib berganimni hozir ochiqalayman.

Demak, asl muammo ta'lim shaklida emas, balki talabaning o'zida. Agar inson maqsadiga qat'iy ishonsa, o'z ustida muntazam ishlasa va intizomli hayot tarziga ega bo'lsa, ta'limning har qanday turi – u onlayn bo'ladimi yoki oflaynmi, albatta natija beradi. Faqat bahona ortidan quvlash, diqqatni maqsadga qaratmaslik, alaloqibat boqimandalik kayfiyatini yuzaga keltiradi. Shunday. Bugun lozim topganim – qo'shimcha kursda ta'lim olyapman. U qay yo'sinda ekaniga esa ahamiyat qaratganim yo'q. Chunki muvaffaqiyat ta'lim shakliga emas, insonning intilishiga bog'liq, deb hisoblayman.

Dilmurod TILOVOV,
O'JOKU 4-kurs talabasi

Harbiy jang san'ati

Amir Temur va SAHON HARB ILMI

Surat sun'iy intellekt yordamida tayyorlandi

Harbiy ish va harbiy san'at fani Amir Temurni Sulla, makedoniyalik Iskandar, Yuliy Sezar, Chingizxon kabi Antik hamda O'rta yuz yillarning buyuk sarkardalaridan biri sifatida haqli ravishda e'tirof etadi.

Yuz ellik yillik mo'g'ul istibdodidan Turonzaminni xalos qilish maqsadida siyosat sahnasiga shiddatli qadam qo'ygan chog'dan, to yigirma yetti yurtni o'z bag'riga birlashtirgan ulug' saltanatni qurishga erishgunga qadar o'tgan 35 yil mobaynida sonsiz qaqshatqich jang-u muhorabalar, ayovsiz savash-u to'qnashuvlarni boshdan kechirgan sobiqqiron Jata (Jeta), Dashti Qipchoq, Eronzamin, Rum, Mag'rib, Shom, Misr, Iroqi ajam, Iroqi arab, Hindiston, Mozandaron, Shirvonot, Ozarbayjon, Gurjiston singari ellarning qudratli harbiy kuchlarini tor-mor etib, keyinchalik **"Buyuk Temur saltanati"**, deb nom olgan ulkan imperiyani barpo etishga muvaffaq bo'lganiga ko'hna tarix shohid.

Temurbekning Tangri taolo tomonidan berilgan harbiy iste'dodi, lashkarboshilik salohiyati o'laroq, u tomonidan barpo etilgan ulkan sonli cherik taktika hamda strategiya jihatidan o'sha davrning eng qudratli va muntazam armiya belgilarini o'zida mujassam etgan qo'shini sanalgan, uning quruvchisi va boshqaruvchisi sobiqqiron esa buyuk sarkarda, mohir harbiy taktik va strateg sifatida dong qozondi. **"Ravzat us-safo"** muallifi Mirxondning ta'kidicha, Xitoy yurishi arafasida Amir Temur cherigining umumiy soni 800 ming otliq va piyodadan iborat bo'lgan.

Amir Temur faoliyati aks ettirilgan tarixiy obidalar, ilmiy asarlarda sobiqqiron harbiy iste'dodi va iqtidorining ikki yo'nalish, ya'ni mohir harbiy tashkilotchi hamda atoqli sarkarda tarzida namoyon bo'lgani alohida urg'ulanadi.

Novator harbiy quruvchi va tengsiz lashkarboshi sifatida Temur qabul qilingan intizom (*yasoaq*) – qoida (*to'ra*)larga to'la-to'kis amal qiluvchi cherig tuzish, jang paytida jangovar tartib (*yasol*) da joylashgan bo'luk-u favjlarni oqilona boshqarish, to'qnashuv taqdiri hal bo'lishi kutilayotgan bo'ljari (*pozitsiya*)larga zaxira qismlarni o'z paytida ustalik bilan jo'natish, yasolda harakat qilayotgan qismlarga talay savashlarda suyagi qotgan, tajribalari sarkardalarni qo'mondon etib belgilash, mavjud tabiiy to'siq yoki sun'iy inshootlar, g'ovlar, ihotalarni turli tadbirlar yordamida bartaraf etish, cherikda qat'iy o'rnatilgan hamjihatlik, intizom, yuqori darajadagi jangovar ruhni saqlab turishga erishdi.

Amir Temurning 35 yil davomida olib borgan harbiy harakatlari tasvirlangan arab, fors-tojik va turkiy (*o'zbek*) tillarida bitilgan manbalarni sinchiklab o'rganish sobiqqironning ochun harbiy ishi va san'atiga qo'shgan salmoqli ulushini quyidagicha baholashga izn beradi:

1. Temurbek Markaziy Osiyoda birinchi bo'lib cherigiga o't sochar qurol – ra'd (*qaro bug'ra*)ni olib kirdi. Mustahkam qal'a, hisor, qo'rg'onlarni qamal qilish, yog'iy kuchlariga qirg'in keltirishda samarali qurol hisoblangan ra'dni boshqaruvchi to'pchilar soni 10 ming askardan iborat bo'lib, to'pning ushbu turi 1379-yilda Yusuf So'fi rahbarligidagi Urganchni muhosara qilish chog'ida ilk bor qo'llangan.

Ra'd (*qaro bug'ra*)ning qurollanishga kiritilishi XV–XVIII yuz yillarda O'rta Osiyo, Xuroson va Eronda zambarakning boshqa turlari, xususan qozon, zarbzan, to'p, farangi, jazoyirlarning paydo bo'lishida turtki vazifasini o'tadi. Shu o'rinda, ra'd to'pining quyilish texnologiyasi va usuli Alisher Navoiyning "Saddi Iskandariy" dostonida nihoyatda aniqlik bilan tasvirlanganini eslab o'tishni ma'qul topdik.

2. Amir Temur dunyo harbiy ishi tarixida birinchi bo'lib cherikni janggohda yetti qo'lga taqsimlagan holda joylashtirish usulini tatbiq etdi. Harb tarixi eradan oldingi va eradan keyingi zamonlarda taraqqiy etgan mamlakatlar qo'shinlari jangovar tartibi klassik besh – ilg'or, o'ng qanot, so'l qanot, markaz va zaxira

qismlardan iborat bo'lganidan dalolat beradi.

Sobiqqiron muhoraba chog'ida cherig qanotlarini dushman hujumidan himoyalash va eng asosiysi – yog'iy lashkarini ikki yon tomonidan aylanib o'tib, ortdan unga qaqshatqich zarba berish orqali iskanjaga olish maqsadida joriy qilingan otliq bo'luk – qunbul (*qumbulni*) o'ng qo'l (*barang'ar*) hamda so'l qo'l (*juvang'ar*) uchiga joylashtirdi va bu o'ziga xos usulni ilk marta 1391-yilning 18-iyunida Samara viloyati yaqinidagi Qunduzcha mavzesida Dashti Qipchoq xoni To'xtamish bilan kechgan jangda qo'lladi.

Temur ishlatgan ushbu harbiy usulning mutlaqo yangi taktik amaliyot ekanini payqagan To'xtamish uni o'zlashtirgan hamda 1395-yilning 15-aprel chorshanba kuni Terek suvi yaqinidagi Shchedrinskiy va Shelkovskiy qishloqlari oralig'ida, otliqlar erkin, bemaolol harakat qiloladigan keng dashtda sobiqqiron bilan sodir bo'lgan jangda askarlarini yetti qismga bo'lgan holda safga tizgan. Natijada, har ikki tomondan taxminan yarim million jangchi qatnashgan savash uch kun davom etgan. Keyinchalik, chunonchi Shohrux va Ulug'bek mirzolar cherigida ham qunbul mavjud

bo'lgani xususida Abdurazzoq Samarqandiy ma'lumot keltirgan. 1425-yilning 14-may kuni Ulug'bek mirzo va Mo'g'uliston (*Jata*) hukmdori Shermuhammad o'g'lon o'rtasida yuz bergan jangda Ulug'bek amir Abuk Buzurni qunbulga sardor etib belgilagan. Keyingi davrga qunbul (qumbul) istilohi garchi iste'moldan chiqqan bo'lsa-da, u ifodalagan ma'no-mazmun to'lg'ama (*Shayboniyyon, Bobur*), bo'yarakchi (*Abulg'azi*), qoz (*g'oz*) qanoti (*Xiva xonlari*), uy munguzi (*Xiva xonlari*) singari istilohlar bilan anglashavergan.

3. Har qanday to'qnashuv chog'ida dushmanning birinchi zarbasi cherikning oldida harakatlanuvchi ilg'or qism mang'lay (*manqlay, hiravul*)ga tushishini yaxshi bilgan Sohibqiron uning qurilishini tubdan o'zgartirdi.

Ya'ni avvallari yengil qurol-yarog' bilan qurollangan o'qchi (*yoychi, kamonchi, kamonkash*)lardan tashkil topgan, g'anim yasolini shiba o'qi yog'dirish orqali jangga majbur qilish taktikasini amalga oshirishga qaratilgan avang'orning shakl-shamoyili ko'p yillik tajriba negizida qayta qurildi. Nafaqat yovning dastlabki hujumini qabul qilish, balki unga kuchli zarba berish maqsadida ushbu zarbdor qism to'qnashuvlarda chiniqqan, tajribali, bahodir askarlardan shakllantirilgan, unga Usmonbeg, Sulaymonshoh, Shayx Ali bahodur, Xitoy bahodur, G'iyosuddin tarxon kabi atoqli lashkarboshilar qo'mondonlik qilgan. Ilg'or qism jangda cherikning o'ziga xos to'sig'i vazifasini bajargan. Zero dushman hamlalari ushbu g'ovda shikastlanib, movarounnahrliklar cherigi markazi (*g'o'l, qo'l*)ga yaqinlashish va unga ro'paradan zarba berish imkoniyatidan butunlay mahrum etilgan.

Qayd etilgan taktik yangilik sohibqironning To'xtamish (*Qunduzcha, Terek*), Sulton Mahmudxon va Malluxon (*Hindiston*), Boyazid Yildirim (*Anqara*) ustidan qozonilgan g'alabani ta'minlanishida alohida ahamiyat kasb etgan.

4. 1365-yilning 22-may kuni Kandibodom suvi yoqasida Ilyosxo'jaxon bilan sodir bo'lgan muhorabada Temur boshliq qism yasolning so'l qo'li (*juvang'ar*), Husaynbek sardorligidagi qism esa Maymanadan o'rin olgan. Husaynbekning takabburligi va ittifoqchilar cherigi markazi (*g'o'l, qo'l*)ning nisbatan zaifligi oqibatida jang boy berilgani, 10 ming jangchining talaf bo'lgani Sohibqironni markaz (*g'o'l, qo'l*)ni har tomonlama kuchaytirish, uni dushman saflarini tor-mor etishga qodir botir va mard askarlardan tashkillashtirilgan qo'shinlar bilan mustahkamlashga jiddiy diqqat qaratishga undadi.

Sharafiddin Ali Yazdiyning ta'kidicha, "Loy jangi"da Temur rahbarligidagi so'l qo'l 17 qo'shından iborat bo'lgan. To'xtamish, Sulton Mahmudxon, Boyazid Yildirim bilan kechgan yirik muhorabalarda Amir Temur ulug' qo'l – markaz ortiga to'qnashuv

paytida u yoki bu qo'lga ko'mak berish uchun mo'ljallangan zaxira qismlarni joylashtirgan. Bunday zaxira qismlarning soni Qunduzcha savashida 20, Terek to'qnashuvida 27, Anqara jangida 40 qo'shin (*50 dan 500 gacha askardan tuzilgan bo'linma*)ga yetgan. Ponipat muhorabasida jang olib borayotgan ilg'or (*hiravul*), o'ng qo'l (*barang'ar*), so'l qo'l (*juvang'ar*)ga sohibqironning qavchin urug'idan tuzilgan shaxsiy gvardiyasi – sonsiz hamda markaz ortidagi zaxira (*chag'davul*)dan peshma-pesh ko'mak yuborib turilgan.

5. Temurbek muayyan g'anim bilan yuz beradigan jang o'rni – janggohni tanlashda shaxsan o'zi qatnashgan va sarkardalaridan bu masalada bir nechta jihatlariga diqqat qaratishni talab qilgan.

Chunonchi, jang maydonining ichimlik suvi manbasi (*ko'l, daryo, buloq*)ga yaqinligi, uning old tomoni tekis, ochiq, keng va yov lashkargohidan balandroqda bo'lishi, savash vaqtida quyosh nurining navkarlar ko'zini qamashtirmasligi, shular jumlasidan sanalgan. Suv manbasi bo'lmagan manzillarda piyodalar yordamida quduqlar qazilib, suvga bo'lgan ehtiyoj qondirilgan. Va aksincha, yov harakat qiladigan yo'llarda bor bo'lgan buloqlar-u quduqlar tosh va tuproq bilan to'ldirilib, yaroqsiz holga keltirilgan. Ayni holat sohibqiron hamda Boyazid to'qnashuvi oldi harakatlarda yaqqol ko'zga tashlanadi.

6. G'arblik mutafakkir Tilman Nabel urg'ulaganidek, Iskandar, Doro, Sezar salohiyatiga teng yoki ularning barini ortda qoldiruvchi mushkul ishni ado etib, hokimiyat shohsupasiga chiqqan, ketma-ket zafarlarga erishgan Amir Temur cherik boshqaruviga harbiy ish va harbiy san'atning sir-asrorlarini to'la egallagan, har qanday tabiiy yoxud sun'iy to'siq va mushkulliklarni bartaraf etoladigan, jang chog'ida shaxsiy jasorat namunalari ko'rsatadigan, belgilangan reja va maqsadlarning ro'yobga chiqishida jonini ham qurbon qilishga tayyor hamda yurt xizmatiga sodiq sarkardalarni tayinlashga alohida ahamiyat bergan. Sohibqironning ulkan armiyasi "Temur tuzuklari"da ta'kidlanganidek, 313 nafar iste'dod egasi tomonidan boshqarilgan. Sarkardalar cherikda egallagan iyerarxiya-pog'onasiga ko'ra, qaravulbegi, qo'shunbegi, hazorabegi, hiravulbegi, tumanbegi, chag'davulbegi, cherigbegi (*lashkar amiri, amiri lashkar*), ulug'beg (*ulug' amir, amiri kabir*), bahodur, ulug' bahodur, amir ul-umaro (*beglar begi*), ulug' no'yon singari lavozim, rutba va unvonlar bilan sarafroz etilgan.

7. Temurbek qisqa yoki uzoq muddatli harbiy safarga chiqishdan oldin dushmanning qurolli kuchlari, mudofaa inshootlari, u yerdagi ichki vaziyat, jug'rofiy joylashuvi, relyefi va h.k. to'g'risida kerakli aniq va to'liq ma'lumotga ega bo'lish masalasiga favqulodda ahamiyat qaratgan. Ayg'oqchi (*xabargir, qaravul*)lar keltirgan ma'lumotlar jiddiy tahlildan o'tkazilgandan keyingina yurishga qaror qilingan.

8. Yov bilan kechadigan to'qnashuv arafasida dushman safidan "til" tutib keltirish amaliyoti Amir Temurning maxsus diqqat markazida turgan. Nizomiddin Shomiyning yozishicha, 1391-yilda To'xtamishga qarshi qilingan safar vaqtida 40 nafar yog'iyni "til" sifatida o'rdugohga keltirishga muyassar bo'lgan Mubashshirbek sohibqironning tahsiniga hamda in'om-u ehsoniga loyiq topilgan.

9. Ov (*charga, shikor*)ning harbiy taktika maktabi ekanini juda yaxshi anglagan Amir Temur yurishga otlangan cherikning jangovar holatini nazardan o'tkazish maqsadida dasht, biyobon yoki yaylovlarda muttasil ov uyushtirgan. Ushbu taktik amaliyot, zarur kezlarda, cherikda yuz berishi mumkin bo'lgan oziq-ovqat ta'minoti tanqisligini bartaraf etishda ham qo'l kelar edi. 1391-yilning 2-may, shanba kuni Dashti Qipchoqdagi Ataqabrig'o'y (*Qustanay viloyati*) mavzesida o'tkazilgan ov shular sirasidan hisoblanadi.

10. Sohibqiron g'anim bilan bo'lajak to'qnashuv arafasida cherikni an'anaga muvofiq ko'rikdan o'tkazgan, askariy qismlarning jangovar tayyorgarligi, ruhiy holati, zarur qurol-aslaha, kiyim-kechak bilan ta'minlanganlik darajasini aniqlagan. Sharafiddin Ali Yazdiyning tasvirlashicha, 1391-yilning 4-mayida To'xtamish bilan sodir bo'lishi kutilayotgan muhoraba oldidan ko'rikka tayyorgarlik ko'rilgan. Ikki kun ichida erta tongdan to kechgacha davom etgan ko'rik karnay, surnay, tabl va nog'oralar sadosi hamda askarlarning ko'kni larzaga soluvchi suron-u hayqiriqlari ostida nihoyasiga yetgan.

Mirxondning e'tirof etishicha, Rum qaysari Boyazid Yildirimga

qarshi yo'lga chiqqan Temur tomonidan Sivosda uyushtirilgan ko'rikda saf tortgan cherig qismlari orasida Muhammad Sulton Mirzo qo'mondonligidagi otliq askarlar sohibqirona alohida taassurot qoldirgan. To'ng'ich nabira boshchiligidagi bir guruhning qurol-yarog'i, bayrog'i, kiyimi, jibasi (*sovut*) qizil, ikkinchi favjni ko'k, uchinchi guruhniki oq, to'rtinchi bo'lukniki binafsha, beshinchi favjni sariq rangda bo'lib, oliy bosh qo'mondonning maqto'v hamda tahsiniga sazovor topilgan. Cherig qismlarining janggohda bu tarzda xatti-harakati muhoraba paytida ularni boshqarish, qolaversa, dushman kuchlarini esankiratish va dovdiratish hamda ularda qo'rquv-u vahima uyg'otishda muhim taktik ahamiyat kasb etgan.

11. Amir Temur cherigi tarkibida tog'li hududlarda qiyinchiliksiz, bemalol harakat qiluvchi bo'linmalar, keng va teran daryolarni kechib o'tishda bir-biriga mahkam bog'langan qayiqlardan yasalgan ko'prik (*ponton*) yoki sol quruvchi mutaxassis (*sapyor*)lardan shakllantirilgan bo'limlar faoliyat ko'rsatgan. Sind, Hind, Gang, Javn, Jamna kabi daryolarda barpo etilgan ko'prikdan nafaqat cherig, shuningdek o'g'ruq (*oboz*) ham o'tish imkoniyatiga ega bo'lgan.

Xususan, 1398-yilning 20-sentabr kuni Sind daryosi bo'yida to'xtagan sohibqiron "Tezlikda Sind daryosiga ko'pruk bog'lansun", degan hukmni e'lon qiladi. Ikki kunda qurib bitkazilgan ko'prikdan 24-sentabr kuni eson-omon o'tgan cherik Jaloliy cho'li (*Sulton Jaloliddin Xorazmshoh nomiga qo'yilgan*) tomon yo'l olgan.

Xullas, O'rta asrlarda kechgan eng yirik janglarda olamshumul zafarlarni qo'lga kiritgan, harbiy taktika hamda harbiy strategiyaning rivojlanishiga ulkan ulush qo'shgan, o'zbek davlatchiligi asoschisi Amir Temur nomining jahon harb ishi fani tomonidan tan olinishini nafaqat Hazratga, shuningdek o'zbek millatiga ko'rsatilgan e'tibor belgisi sifatida baholash o'rinli.

Hamidulla DADABOYEV,
filologiya fanlari doktori,
professor

Tahlil

An'anaviy ta'lim texnologiyalari evolyutsiyasi – ta'lim tizimining jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq holda shakllanib, bosqichma-bosqich rivojlanib borish jarayonini ifoda etadi. Ushbu jarayonni ilmiy jihatdan tushunish uchun ta'limning faqat hozirgi holatini emas, balki uning tarixi, mazmunan o'zgarishlari va zamonaviy transformatsiya tendensiyalarini yaxlit holda tahlil qilish zarur.

Ayniqsa, harbiy ta'lim sohasining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish zarur, chunki bu tizimda ta'lim nafaqat bilim berish, balki intizom, mas'uliyat, tezkor qaror qabul qilish va jamoaviy harakat ko'nikmalarini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Shu ma'noda, an'anaviy ta'lim harbiy ta'limda uzoq vaqt davomida asosiy va samarali model sifatida qo'llanilib kelgan. Uning ildizlari "ustoz-shogird" tamoyiliga borib taqaladi, ya'ni tajribali ofitser yoki qo'mondon o'z bilim va ko'nikmalarini to'g'ridan to'g'ri kursantlarga o'tkazgan. Keyinchalik XVII asrda Yan Amos Komenskiy

HARBIY TA'LIMDA gibril modelning shakllanishi

tomonidan asoslangan "sinf-dars" tizimi harbiy ta'lim muassasalariga ham kirib kelib, mashg'ulotlarni rejali, tizimli va ommaviy tashkil etish imkonini berdi.

Industrial jamiyat davrida harbiy ta'lim an'anaviy ta'lim texnologiyalarining eng qat'iy va tartibli ko'rinishini namoyon etdi. Bu bosqichda intizom, buyruqqa bo'ysunish va standartlashgan bilimlarni o'zlashtirish ustuvor ahamiyat kasb etdi. Kursantlar asosan o'qituvchi ko'rsatmalariga tayanadigan passiv subyekt sifatida shakllantirildi. Bunday yondashuv harbiy tayyorgarlikning ayrim jihatlarida, ayniqsa tezkorlik va bir xil harakatlarni talab qiluvchi holatlarda samarali bo'lgan, ammo murakkab

va noan'anaviy vaziyatlarda mustaqil fikrlash va ijodiy qaror qabul qilish qobiliyatini cheklab qo'ygan.

Zamonaviy bosqichga kelib, harbiy ta'lim ham umumta'lim tizimi kabi transformatsiya jarayonini boshdan kechirmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi, zamonaviy urush va xavfsizlik muhitining o'zgarishi, gibril va asimmetrik tahdidlarning paydo bo'lishi harbiy kadrlardan nafaqat intizom va itoat, balki tahliliy fikrlash, vaziyatni tez baholash va nostandart qarorlar qabul qilishni talab etmoqda. Shu bois an'anaviy ta'lim texnologiyalari interaktiv usullar, simulyatsiya, keystahlil va raqamli trenajyorlar bilan boyitilmoqda. Natijada

kursantlar faqat buyruqni bajaruvchi emas, balki mustaqil fikr yurituvchi va qaror qabul qiluvchi subyekt sifatida shakllanmoqda.

Biroq bu o'zgarishlar an'anaviy ta'limdan to'liq voz kechishni anglatmaydi. Aksincha, harbiy ta'limda an'anaviy texnologiyalar – intizom, tartib, aniqlik va iyerarxik boshqaruv – hali ham asosiy ustunlardan biri bo'lib qolmoqda. Ularsiz harbiy tizimning samarali faoliyatini tasavvur etib bo'lmaydi. Shuning uchun hozirgi kunda eng samarali yondashuv – bu an'anaviy va zamonaviy ta'lim texnologiyalarini uyg'unlashtirgan gibril model hisoblanadi. Bunda an'anaviy usullar asosiy tartib va intizomni ta'minlash, innovatsion texnologiyalar kursantlarning intellektual va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Harbiy ta'limda gibril modelni shakllantirish, avvalo, ta'lim mazmunini qayta loyihalashni talab qiladi. An'anaviy o'quv dasturlari faqat nazariy bilimlarni yetkazishga emas, balki amaliy kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilishi lozim. Shu maqsadda o'quv materiallari "nazariya – simulyatsiya – amaliy qo'llash – tahlil" zanjiri asosida qayta tuzilishi tavsiya etiladi. Bu yondashuv kursantlarda

bilimni chuqur anglash va real vaziyatlarda qo'llash qobiliyatini rivojlantiradi.

Harbiy ta'limda virtual jang maydonlari, taktik modellashirish va interaktiv trenajyorlar kursantlarni real vaziyatga yaqin sharoitda tayyorlaydi. Bu xavfsiz muhitda xatolar orqali o'rganish imkonini berib, amaliy tayyorgarlik samaradorligini keskin oshiradi.

O'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki o'quv jarayonini boshqaruvchi va yo'naltiruvchi mutaxassisga aylanishi kerak. Shu maqsadda ularning raqamli savodxonligi, interaktiv metodlardan foydalanish va simulyatsion ta'limni tashkil etish ko'nikmalarini muntazam oshirib borish zarur.

Xulosa qilib aytganda, an'anaviy ta'lim texnologiyalari evolyutsiyasi harbiy ta'lim tizimida alohida ahamiyatga ega bo'lib, u oddiy rivojlanish emas, balki talab va sharoitlarga mos ravishda qayta shakllanish jarayonidir. Zamonaviy harbiy ta'limning samaradorligi aynan shu – an'anaviy intizom va innovatsion fikrlash uyg'unligiga bog'liq.

N. RASHIDOVA,
Harbiy xavfsizlik va
mudofaa universiteti
katta o'qituvchisi, (PhD)

Ta'lim

PEDAGOGIKADA "eshelon" usuli

Pedagogikada "eshelon" usuli – bilim va ko'nikmalarni bosqichma-bosqich, tartibli ravishda o'rgatish strategiyasi bo'lib, har bir bosqich oldingi bilimlar va tajribalarga tayanadi. "eshelon" so'zi fransuzcha "Échelon" so'zidan kelib chiqqan bo'lib, u bosqich, pog'ona, daraja yoki ketma-ket joylashgan tartib ma'nolarini anglatadi. Bu atama odatda, biror jarayon, tizim yoki rivojlanishning izchil ravishda bir necha qismlarga bo'linishini ifodalaydi.

Ma'lumot va ko'nikmalar ketma-ketlikda, qadamma-qadam beriladigan "eshelon" usulining ilmiy asoslari XVIII–XIX asr pedagogikasida paydo bo'lgan. Uning tamoyillari mashhur pedagoglar Jan Jak Russo va Yoxan Genrix Pestalotssining ta'lim nazariyalarida uchraydi. Ular bilimlarni oddiydan murakkabga bosqichma-bosqich o'rgatish zarurligini ta'kidlashgan.

XX asrda pedagogika sohasidagi izlanishlar, jumladan A. Leontev va L. Vigotskiyning faoliyatiga asoslangan ta'lim nazariyalari "eshelon" usulining nazariy asosini mustahkamladi va uning faqat nazariy emas, balki amaliy ta'limda ham keng qo'llanilishini ta'minladi. Hozirgi kunda usul maxsus va umumta'lim muassasalarida, kasbiy ta'limda, sport va san'at sohalarida samarali qo'llanilmoqda.

"Eshelon" usulining asosiy xususiyatlari shundaki, ta'lim oluvchilar bilim va ko'nikmalarni oddiydan

murakkabga bosqichma-bosqich o'rganadilar va har bir bosqichda oldingi material mustahkamlanadi.

Differensiyalashtirilgan ta'lim imkoniyati tufayli har bir o'quvchining individual imkoniyatlari va rivojlanish sur'ati inobatga olinib, vazifalar taqdim etiladi. Ushbu jarayonda kuchlilar tezroq bosqichlarni bosib o'tsa, zaiflar oldingisini takrorlaydi. Har bir bosqichda pedagog materialning o'zlashtirilishini nazorat qiladi, xatolarni to'g'rilaydi va navbatdagi bosqichga o'tishdan oldin tavsiyalar beradi. Mashg'ulotdagi guruhli faoliyatda ham ta'lim oluvchilar o'z darajasiga qarab ishlaydi va har bir guruh o'z sur'atida "eshelon"ni bosib o'tadi. Asosiy maqsad – bilim va ko'nikmalarni mustahkam va bosqichma-bosqich shaklda o'rgatish, mustaqil ta'lim jarayoni uchun mas'uliyatni rivojlantirish.

"Eshelon" usulining ta'limdagi dolzarbligini bir necha muhim jihatlar

bilan asoslash mumkin. Birinchi navbatda, zamonaviy ta'lim tizimi tez o'zgarib borayotgan bilim muhitida samarali va tizimli o'rgatishni talab qiladi. Bosqichma-bosqich usuli orqali ta'lim oluvchilar materialni oddiydan murakkabga o'zlashtiradi, bu bilimlarning uzluksiz va mustahkam rivojlanishini ta'minlaydi.

Ikkinchidan, usul individual ta'limni samarali tashkil qilish imkonini beradi. Har bir o'quvchi o'z imkoniyati va sur'atiga muvofiq bosqichlarni bosib o'tadi. Bu esa o'quvchida qiziqish va faol ishtirokni oshiradi, bilimlarning samarali o'zlashtirilishini ta'minlaydi. Differensiyalashtirilgan ta'lim orqali har bir o'quvchining rivojlanish potentsiali maksimal darajada qo'llab-quvvatlanadi.

Uchinchi jihat – mustaqillik va mas'uliyatni rivojlantirish. Har bir bosqichda ta'lim oluvchi o'z faoliyati uchun mas'uliyat his qiladi, vazifani rejalashtirish va muvaffaqiyatga

erishish uchun o'z harakatlarini tashkil qiladi. Bu zamonaviy ta'limning asosiy maqsadlaridan biri bo'lib, faqat bilim berish bilan cheklanmay, ta'lim oluvchida hayotiy va ijtimoiy ko'nikmalarni ham shakllantiradi.

To'rtinchidan, "eshelon" usuli turli ta'lim sohalarida samarali qo'llaniladi. Ta'lim muassasasida yangi mavzularni o'rgatishda, kasbiy ko'nikmalarni bosqichma-bosqich rivojlantirishda, laboratoriya va amaliy fanlarda tajribalarni xavfsiz bajarishda bu usul muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy elektron platformalar va onlayn kurslarda ham har bir ta'lim oluvchi o'z sur'atida bosqichlarni bosib o'ta oladi.

Beshinchi jihat – bilimlarning samarali va tez o'zlashtirilishi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bosqichma-bosqich usuli orqali o'rgatilgan material oddiy va murakkab bilimlar orasida uzluksiz bog'liqlik yaratadi, bu esa materialni tez va mustahkam o'zlashtirishga imkon beradi.

Xulosa qilib aytganda, "eshelon" usuli zamonaviy ta'limda dolzarbdir, chunki u: vaqt va resurslarni tejash orqali bilimlarni tizimli va uzluksiz rivojlantirishni ta'minlaydi; individual ehtiyojlarga moslashtirilgan ta'limni qo'llab-quvvatlaydi; ta'lim oluvchilarda mustaqil ta'limni va mas'uliyatni shakllantiradi; bilimlarning tez va mustahkam o'zlashtirilishini ta'minlaydi.

Podpolkovnik
Tohirjon MATMUSAYEV,
Harbiy xavfsizlik va mudofaa
universiteti katta o'qituvchisi

TAJRIBA *va* KELAJAK

sari mustahkam yo'l

Har bir mustaqil davlatning tinchligi, xavfsizligi va barqaror taraqqiyoti uning qudratli armiyasi bilan chambarchas bog'liqdir. Yurtimizda ham yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularni harbiy xizmatga tayyorlash va muddatli harbiy xizmat nufuzini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari safida xizmat qilish uchun yaratilayotgan imkoniyatlar, harbiy xizmatchilarga berilayotgan imtiyozlar va zamonaviy sharoitlar yoshlarning armiyaga bo'lgan qiziqishini yanada kuchaytirmoqda.

Xususan, Toifalangan obyektlarni qo'riqlash qo'shinlari qo'mondonligida ham xizmat qilayotgan muddatli harbiy xizmatchilar uchun yaratilayotgan sharoitlar va imkoniyatlar yoshlar qalbida armiyaga bo'lgan qiziqishni yanada kuchaytirmoqda.

Bugungi askar nafaqat Vatan himoyachisi, balki kelajakda jamiyatning yetuk mutaxassisi bo'lib yetishishi kerak. Shu maqsadda qo'shnlarda "Bitta askar – bitta kasb" tamoyili asosida keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Mazkur tamoyil askarlarga harbiy xizmat davomida zamonaviy kasb-hunarlarini o'rganish, amaliy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish imkonini yaratmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 7-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari safida muddatli harbiy xizmatni o'tash nufuzi va jozibadorligini oshirish bo'yicha navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori bu boradagi islohotlarni yangi bosqichga olib chiqdi. Mazkur qarorda harbiy qismlarga yaqin joylashgan texnikumlarni birlashtirish hamda muddatli harbiy xizmatchilarni kasb-hunarga o'qitish tizimini yo'lga qo'yish belgilab berilgan.

Bugungi kunda Toifalangan obyektlarni qo'riqlash qo'shinlari qo'mondonligida xizmat qilayotgan askarlar kompyuter texnologiyalari, elektr jihozlarini ta'mirlash, payvandlash hamda buxgalteriya va boshqa yo'nalishlarda kasb sirlarini o'rganmoqda. Kurs mashg'ulotlari malakali mutaxassislar tomonidan

olib borilib, askarlarga nazariy bilim bilan bir qatorda amaliy ko'nikmalar ham berilmoqda. Kurslarni muvaffaqiyatli tamomlagan harbiy xizmatchilarga davlat namunasidagi sertifikatlar topshirilishi esa ularning kelajakdagi mehnat

faoliyatida muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Prezident qarorida yana bir muhim jihat – muddatli harbiy xizmatni o'tayotgan yoshlarning oliy ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish masalasi. Endilikda askarlar masofaviy ta'lim shaklida

oliy o'quv yurtlariga hujjat topshirishlari, test sinovlarida ishtirok etishlari hamda o'qishga qabul qilinishlari mumkin. Bu esa harbiy xizmatni yoshlarning hayotidagi muhim imkoniyatlar maktabiga aylantirmoqda.

Toifalangan obyektlarni qo'riqlash qo'shinlari qo'mondonligida askarlar uchun yaratilgan maishiy sharoitlar ham tahsinga sazovor. Zamonaviy yotoqxonalar, sport maydonchalari, kutubxonalar, kompyuter xonalari va ma'naviyat markazlari yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etishga xizmat qilmoqda. Shuningdek, askarlar o'rtasida sport musobaqalari, kitobxonlik tanlovlari va ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning muntazam o'tkazilishi ularning dunyoqarashi va intellektual salohiyatini oshirmoqda.

Harbiy xizmat yigitlarni intizomli, mas'uliyatli, jasur va vatanparvar inson qilib tarbiyalaydi. "Bitta askar – bitta kasb" tamoyili esa bu jarayonni yanada mazmunli va samarali qilmoqda. Chunki bugungi askar xizmatni tugatgach, nafaqat Vatan himoyachisi, balki o'z kasbining egasi sifatida jamiyatda munosib o'rin egallaydi.

Xulosa qilib aytganda, Toifalangan obyektlarni qo'riqlash qo'shinlari qo'mondonligida muddatli harbiy xizmatchilar uchun yaratilayotgan imkoniyat va sharoitlar Prezidentimiz tomonidan yoshlar siyosatiga qaratilayotgan yuksak e'tiborning amaliy ifodasidir. Bu islohotlar armiyamiz nufuzini oshirib, yoshlarning harbiy xizmatga bo'lgan qiziqishini yanada kuchaytirishga xizmat qilmoqda.

Zero Vatan ravnaqi va xalq tinchligi uchun xizmat qilish har bir yigitning sharaflı burchidir.

Shahnoza SULTONOVA,
Toifalangan obyektlarni
qo'riqlash qo'shinlari
qo'mondonligi matbuot
xizmati bosh mutaxassisi

Birinci Sharq Renessansi

Surat sun'iy intellekt yordamida tayyorlandi

VAQT YENGOLMAGAN tafakkur

IX–XII asrlar insoniyat sivilizatsiyasi tarixida ulkan burilish davri sifatida baholanadi. Bu davr tarixchilar tomonidan Birinci Sharq Renessansi – Sharq Uyg'onish davri deb ataladi. Aynan shu asrlarda Markaziy Osiyo, Xuroson va Bag'dod nafaqat islom olamining, balki butun dunyoning ilm-fan markazlariga aylandi. Buxoro, Samarqand, Urganch, Ray, Jurjon va Bag'dod kabi shaharlarda falsafa, tibbiyot, matematika, astronomiya, mantiq, kimyo va adabiyot sohaları mislsiz darajada taraqqiy etdi.

Bu davrning eng muhim xususiyati shunda ediki, ilm faqat nazariy bilim sifatida emas, balki inson va olamni anglash vositasi sifatida qabul qilindi. Ilm insonni kamolotga yetaklovchi kuch deb qaraldi. Shuning uchun ham bu davrda yashagan olimlar faqat bir sohada emas, balki turli fanlarda ijod qilgan qomusiy allomalar edi.

Ana shunday buyuk muhitda yetishib chiqqan eng ulug' mutafakkirlardan biri Abu Ali ibn Sinodir. Sharqda "Shayxurrais" – "olimlar sarvari", G'arbda esa "Avicenna" nomi bilan mashhur bo'lgan bu alloma tibbiyot, falsafa, mantiq, psixologiya, astronomiya va tabiatshunoslik sohalarida insoniyat tafakkuri tarixida o'chmas iz qoldirdi.

Ibn Sino 980-yilda Buxoro yaqinidagi Afshona qishlog'ida tavallud topgan. Uning bolaligi ilm va ma'rifat muhitida kechdi. O'sha davrda Buxoro nafaqat siyosiy, balki intellektual markazlardan biri hisoblanardi. Turli mamlakatlardan kelgan olimlar, tabiblar va faylasuflar bu yerda jamlangan edi.

Manbalarga ko'ra, Ibn Sino 10 yoshida Qur'onni to'liq yod olgan.

Keyinchalik u fiqh, mantiq, arifmetika, geometriya, astronomiya va tibbiyotni mustaqil ravishda o'rgana boshlaydi. Uning eng muhim xususiyati – bilimni tayyor holda qabul qilmasdan, har bir masalani tajriba va mushohada orqali anglashga intilish edi. Bu jihat uni keyinchalik tajribaga asoslangan ilmiy uslubning yirik namoyandasiga aylantirdi.

Ibn Sino o'z davri uchun favqulodda ilg'or bo'lgan bir g'oyani ilgari surdi: haqiqiy ilm tajriba va kuzatuv orqali mustahkamlanishi kerak. U kasalliklarni nazariy mulohaza bilan emas, balki bemorni kuzatish, tomir urishini tekshirish, tashqi belgilarni tahlil qilish orqali o'rgangan. Shu sababli uni zamonaviy klinik tashxis va tibbiy diagnostika asoschilaridan biri deb hisoblashadi.

Alloma inson organizmini bir butun tizim sifatida ko'rdi. U inson tanasi va ruhiyati o'zaro bog'liq ekanini ta'kidladi. Bugun "psixosomatika" deb ataluvchi yo'nalishning ayrim nazariy ildizlari aynan Ibn Sino qarashlarida mujassam. Uning "Kasallikni davolashdan ko'ra,

uning oldini olish afzal" degan g'oyasi bugungi profilaktik tibbiyotning ham asosiy tamoyillaridan biri hisoblanadi.

Ibn Sinoning eng mashhur asari Al-Qonun fi-t-tib ("Tib qonunlari") insoniyat tarixidagi eng mashhur tibbiy qomuslardan biridir. Besh jilddan iborat ushbu asarda inson anatomiyasi, fiziologiya, kasalliklar tasnifi, tashxis qo'yish usullari, jarrohlik, dori-darmonlar, parhez va sog'lom turmush tarzi kabi masalalar keng yoritilgan.

Asar XII asrda lotin tiliga tarjima qilinib, Yevropaning nufuzli universitetlarida XVII asrgacha asosiy tibbiy darslik sifatida o'qitilgan. Bu holat Ibn Sino ilmiy merosining Sharq va G'arb o'rtasidagi intellektual ko'priikka aylanganini ko'rsatadi. Yevropa olimlari uni "Prince of Physicians" – "tabiblar sultoni" deb atashgan.

Ibn Sino faqat nazariy olim emas, amaliy tabib ham edi. U ko'z kasalliklarini ilmiy tahlil qilib, kataraktga o'xshash holatlarni davolash usullarini bayon etgan. Shu bois u ko'z xirurgiyasi asoschilaridan biri sifatida ham tilga olinadi.

Suyak sinishlarini davolashda esa u shina va qattiq bog'lamlar qo'llashni tavsiya qilgan. Bu usul zamonaviy gips texnologiyasining ilk ko'rinishlaridan biri sifatida baholanadi. Uning tashxis qo'yish usullari ham hayratlanarli darajada aniq edi. Tomir urishini kuzatish, peshob tahlili, ruhiy holatni baholash, tashqi belgilarni tahlil qilish kabi usullar orqali bemor holatini aniqlagan.

Ibn Sino tabiatni shifo manbai sifatida ko'rgan. U yuzlab giyohlarni tadqiq qildi va ularning ta'sir xususiyatlarini tavsifladi. Manbalarga ko'ra, u 800 dan ortiq dorivor o'simlik haqida ma'lumot bergan. Jumladan, romashka yallig'lanishga qarshi, zira hazmni yaxshilash uchun, sarimsoq mikroblarga qarshi, anor po'sti ichak kasalliklarida, gul suvi asab tizimini tinchlantirish uchun qo'llangan.

Muhimi, u giyohlarni shunchaki tavsiflamay, ularning ta'sir mexanizmini ham tushuntirishga harakat qilgan. Bu uni farmakologiya asoschilaridan biri sifatida ko'rishga asos beradi.

Ibn Sino inson ruhiyatini o'rganishda ham o'z davridan ancha ilgari ketgan olim edi.

U insonni faqat jism emas, balki ruh va aql birligi sifatida talqin qildi. Uning fikricha qo'rquv, g'am, muhabbat, iztirob va ruhiy bosim inson salomatligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bugun stress va depressiyaning organizmga salbiy ta'siri ilmiy jihatdan isbotlangan bo'lsa, Ibn Sino bu haqda ming yil avval fikr yuritgan.

Ibn Sino muhabbatni ham tibbiy-psixologik nuqtayi nazardan tahlil qilgan. Tarixiy rivoyatlarga ko'ra, u bemorning tomir urishini kuzatish orqali uning kimga oshiq ekanini aniqlagan. Bu hodisa nafaqat qiziq fakt, balki Ibn Sinoning inson psixologiyasini qanday chuqur kuzatganini ko'rsatadi. U muhabbat inson yurak urishiga, kayfiyatiga, fikrlash tarziga va hatto jismoniy salomatligiga ta'sir qilishini ta'kidlagan.

Ibn Sino bola tarbiyasiga ham katta ahamiyat bergan.

Uning fikricha, inson shaxsiyatining shakllanishida muhit hal qiluvchi o'rin tutadi. Alloma qattiq jazo, qo'rqitish,

tahqirlash usullarini qoralagan. Bu qarashlar bugungi gumanistik pedagogika va bolalar psixologiyasi tamoyillari bilan uyg'un keladi.

Ibn Sino nafaqat tabib, balki jahon falsafasi tarixidagi eng yirik mutafakkirlardan biri hamdir. Uning falsafasidagi asosiy g'oya borliq haqidagi ta'limotdir. U mavjudotlarni ikki turga ajratgan: zaruriy mavjudot va mumkin mavjudot.

Zaruriy mavjudot – abadiy va mutlaq borliq, ya'ni Alloh. Qolgan barcha narsalar esa mumkin mavjudotlar bo'lib, ular sabablar zanjiri orqali mavjud bo'ladi. Bu g'oya keyinchalik islom falsafasi va Yevropa sxolastik tafakkuriga katta ta'sir ko'rsatgan.

Ibn Sinoning eng mashhur falsafiy g'oyalaridan biri "uchuvchi inson" tajribasidir. Unga ko'ra, agar inson havoda muallaq holda, tashqi hislarsiz yashasa ham, u o'zining mavjudligini anglay oladi. Bu g'oya ong, o'zlikni anglash, ruh, inson tafakkuri masalalarini tushuntirishga qaratilgan. Hozirgi ong falsafasi va kognitiv psixologiyada ham bu nazariya muhim ahamiyatga ega.

Ibn Sino mantiqni to'g'ri fikrlash san'ati deb bilgan. U tushuncha, hukm, isbot, xulosa chiqarish kabi jarayonlarni tizimlashtirdi. U Aristotel mantig'ini sharhlabgina qolmay, yanada rivojlantirdi. Shu sababli uning mantiqqa oid asarlari asrlar davomida madrasalar va universitetlarda asosiy qo'llanmalardan biri bo'lib xizmat qildi.

Ibn Sino o'z davrining yana bir buyuk allomasi – Abu Rayhon Beruniy bilan ilmiy savol-javoblar olib borgan. Ular atom tuzilishi, falak harakati, sababiyat, tabiat qonunlari haqida bahs yuritishgan. Beruniy moddaning cheksiz bo'linishi haqida savol qo'ygan bo'lsa, Ibn Sino bo'linishning ham chegarasi borligini ta'kidlagan.

Bu muloqotlar Sharq ilm tarixidagi eng muhim intellektual bahslardan biri sifatida baholanadi.

Uning asarlari arab, fors, lotin tillariga tarjima qilindi. Yevropa Uyg'onish davri olimlari uni jahon tibbiyoti va falsafasining eng buyuk namoyandasi sifatida e'tirof etdilar.

Ibn Sino merosi dunyo olimlari tomonidan yuksak baholangan.

Taniqli fan tarixchisi Jorj Sarton XI asrni "Beruniy va Ibn Sino asri" deb atagan.

Ibn Sino hayoti oson kechmagan. Siyosiy beqarorlik va hokimlar o'rtasidagi kurashlar tufayli u Buxoro, Xorazm, Jurjon, Ray va Hamadon shaharlarida yashashga majbur bo'lgan. Biroq aynan shu sarsonlik yillarida u o'zining eng buyuk asarlarini yozdi.

Ibn Sinoning hayoti va merosi bir haqiqatni isbotlaydi: haqiqiy ilm vaqt bilan yo'qolmaydi. U tabib, faylasuf, mantiqshunos, psixolog, pedagog, qomusiy olim sifatida insoniyat tafakkurining eng yuksak cho'qqilaridan biriga aylandi. Uning qarashlari tibbiyot, psixologiya, falsafa, mantiq va ta'limda hanuz o'z ahamiyatini saqlab kelmoqda.

U 1037-yilda Hamadonda vafot etdi. Ammo uning merosi ming yildan beri yashab kelmoqda. 57 yillik umrga sig'gan bu ulkan meros ming yildan beri insoniyatni hayratga solib kelmoqda. Ibn Sino nafaqat o'z davrining, balki barcha zamonlarning allomasidir.

Internet materiallari asosida Sherzod SHARIPOV tayyorladi.

Dolzarb mavzu

Nega ayrim jamiyatlar yuksaladi, ayrimlari esa tanazzulga yuz tutadi? Nega ba'zi insonlar nom qoldiradi, boshqalar esa izsiz ketadi? Bu savollarga javob bitta: barchasi ma'naviyatga borib taqaladi.

Millat qal'asi

Ma'naviyat – keng qamrovli, chuqur ildizlarga ega tushuncha. U bir kunda shakllanmaydi, insonga tayyor holda berilmaydi. Inson tug'ilgan ondan boshlab, to umrining so'nggi lahzasigacha bo'lgan har bir nafas, har bir tajriba uning ma'naviy qiyofasini yaratadi. Bu jarayon xuddi daryo kabi: avvalida mayda jilg'a bo'lib boshlanadi, keyin esa yillar davomida to'lib-toshib, ulkan ummonga aylanadi.

Bu jilg'aning manbai oila. Oilaning tinchligi, ota-onaning o'zaro mehr-u muhabbati, farzandlar o'rtasidagi ahillik inson qalbidagi ilk ma'naviyat urug'idir. Ana shu urug' bog'cha, maktab va jamiyat muhitida parvarish topib, mustahkam ildiz otgan daraxtga aylanadi. Tarix shundan dalolat beradiki, ma'naviyat – har qanday buyuk davlatning tayanchi. Jang maydonlarida g'alaba qozongan sarkarda faqat qurol kuchi bilan emas, balki yuksak ruh, Vatanga sadoqat va xalqqa muhabbat bilan g'alaba qozongan.

Shu ma'noda Amir Temur siymosi biz uchun ibrat maktabidir. U tartib va ma'naviyatni davlat qurilishi darajasiga ko'targan

buyuk shaxs edi. U bu kim bilan suhbat qurib, "Ma'naviyati boy inson" ekan degan iborani ishlatamiz. Bu tashqi ko'rinishga qarab berilgan baho emas. Chiroyli so'z, xushmuomalalik ba'zan aldamchi bo'lishi mumkin. Haqiqiy ma'naviyat insonning amalida, qarorlarida, Vatan va jamiyat oldidagi mas'uliyatida namoyon bo'ladi. Uning negizi sadoqat, vijdon va insoniylikdir. Bola tarbiyasi bog'chadan boshlanadi. Bu yerda u oddiy, ammo hayotiy qoidalarni o'rganadi: hurmat, ehtiyot, mas'uliyat. Keyin maktab va oliygoh bu bilimlarni chuqurlashtiradi.

Ammo har qanday tizimdan ustun bir haqiqat bor: ma'naviyatning poydevori oila. Oila bu ilk tarbiya o'chog'i, ilk intizom maktabidir. Inson yoshi ulg'aygani sayin anglagan haqiqati bo'ladi, ya'ni farzandga tarbiya berishda so'z emas, amal hal qiluvchi ekanini tushunib yetadi. Ota-ona kitob o'qimasa, farzanddan mutolaa talab qilish samarasiz. Kitob ma'naviyat quroli. U insonni fikrlashga, tahlil qilishga, haqiqatni anglashga o'rgatadi. Shuning uchun har bir oilada kitob muhiti shakllanishi shart.

Ma'naviyatni shakllantirishda tarixiy xotira va madaniy merosning o'rni beqiyos. Qadimiy obidalar, arxeologik yodgorliklar bu o'tmishdan kelayotgan jim, ammo ta'sirchan saboqdir. Masalan, tarixiy maskanlarga, ziyoratgohlarga borgan

bola o'zligini anglaydi, ajdodlariga munosabatini qayta ko'rib chiqadi. Bu esa uning qalbida mas'uliyat va g'urur uyg'otadi. Faxr bilan aytishimiz mumkinki, yurtimizning har bir go'shasida vodiydan to qoraqalpoq zaminigacha tarixdan so'z ochgan manzillar juda ko'p.

Shu bilan birga, madaniyat va san'at ma'naviyatni shakllantirishdagi eng ta'sirchan vositalardan biri, desak, hech ham mubolag'a bo'lmas. Ayniqsa, tasviriy san'at inson qalbiga so'zsiz ta'sir qiladi. Ranglar, shakllar, obrazlar orqali inson go'zallikni anglaydi, noziklikni his qiladi, fikrlash doirasi kengayadi. Masalan, rus rassomi Ivan Ayzovskiy asarlaridagi dengiz manzaralari insonni cheksizlik haqida o'ylashga undaydi. O'zimizning rassomlardan esa Ortiqali Qozoqov, Dilorom Mamedova kabi tabiat manzalaridan ilhomlangan ijodkorlarning tabiat tasvirlari orqali ona zaminga mehr uyg'onadi. Bu asarlar faqat tasvir emas, ular inson qalbini tarbiyalaydigan kuchdir.

Shu nuqtada savol tug'iladi: farzandlarimizni biz qaysi muhitda tarbiyalayapmiz? Ular qo'shiqlardan, ijtimoiy tarmoqlardan nimani o'rganyapti? Nima uchun ular muzey

yo teatrga borib emas, faqat ekranga qarab ulg'aymoqda? Sabab nima?! Bugungi kunda ma'naviyatga tahdid solayotgan omillardan biri befarqlik. Ayniqsa, til masalasida. Ona tiliga befarqlik bu millatga befarqlikdir. Aralash til, madaniy beparvolik bular sekin-asta ma'naviy yemirilishga olib keladi. Befarqlik ortidan ko'p yo'qotishlar bo'ladi, vaqtida bilinmas, ammo yillar o'tgani sayin befarqlik ortidan insonni katta nadomatlar kutishi hech gapmas. Yillar esa ortga qaytmaydi. Shuning uchun bugungi kunning talabi: har bir ota-ona, har bir ustoz, har bir fuqaro ma'naviyat targ'ibotchisiga aylanishi kerak. Farzandni kitobga, san'atga, tarixga yetaklash bu oddiy tarbiya emas, bu kelajakni qurishdir. Muzeyga borish bu sayohat emas, bu saboq. Ko'rgazmaga qo'yilgan rasmni ko'rish bu tomosha emas bu – tafakkur. Kitob o'qish bu mashg'ulot emas, bu ichki qurilishdir. Zero ma'naviyat millat qalqoni. U bo'lmasa, hech qanday taraqqiyot mustahkam bo'la olmaydi.

Harbiy intizom armiyani qanday saqlasa, ma'naviyat ham jamiyatni shunday asraydi. Vatan tinchligi, yurt osoyishtaligi, kelajak avlod taqdiri bularning bari ma'naviyatni yuksak insonlarga bog'liq. Chunki qalbida nur bor inson hech qachon zulmat tomon qadam bosmaydi, odamlarga ham ziyo ulashadi. Har birimiz ma'naviyatni asrashga vijdonimiz amri bilan yondashishimiz kerak. Buni shunchaki burch sifatida emas, balki Vatan oldidagi mas'uliyatli vazifa sifatida anglab, kundalik hayotimizda amal bilan namoyon etish muhim.

Shohista ABDURAHMONOVA,
jurnalist

Bayramona muhit

MA'NAVIY UYG'UNLIK

Xalqaro bolalarni himoya qilish kuni munosabati bilan O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokuraturasida tizimdagi xodimlar va ularning oila a'zolarini qo'llab-quvvatlash, yoshlarni rag'batlantirish hamda jamoada ma'naviy muhitni yanada yuksaltirishga qaratilgan tantanali tadbir bo'lib o'tdi.

Tadbir avvalida harbiy prokuratura xodimlarining farzandlariga oliy ta'lim muassasalariga o'qishga kirish uchun imtiyozli tavsiyanomalar tantanali ravishda topshirildi. Bu imtiyoz yoshlarning orzu-maqсадlarini qo'llab-quvvatlash, ularni rag'batlantirish va kelajakda munosib mutaxassis bo'lib yetishishlari uchun yaratilgan amaliy imkoniyat ekanini e'tirof etildi.

Shuningdek, harbiy prokuratura xodimlari o'rtasida bo'lib o'tgan shaxmat va shashka musobaqalari g'oliblari ham munosib taqdirlandi. Bellashuvlarda namoyon etilgan diqqat, tahlil va mantiqiy fikrlash qobiliyatlari ishtirokchilarning kasbiy faoliyatida ham muhim ahamiyat kasb etishi ta'kidlandi.

Tadbirning yana bir muhim jihati, uch avlod vakillarining bir davrada jam bo'lib, o'zaro suhbat va fikr almashinuvi bo'ldi.

Bayramona tadbir bir maqsad va umumiy g'oya atrofida birlashgan ishtirokchilar o'rtasidagi hamjihatlikni mustahkamlab, yoshlarni qo'llab-quvvatlash, xodimlar mehnatini rag'batlantirish va avlodlar o'rtasida ma'naviy uyg'unlikni yanada kuchaytirishga xizmat qilgani bilan muhim ahamiyat kasb etdi.

Adliya podpolkovnigi
Shamshod ASHUROV,
Navoiy harbiy prokuraturasi tergovchisi

Qaror va ijro

Prezidentimizning tegishli qarorlari ijrosi yuzasidan Bosh prokuror o'rinbosari – O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokurori Q. Isroilov tomonidan Bektimir tumanida o'rganishlar davom ettirildi.

VAZIFALAR IJROSI YO'LIDA

Xususan, "Qo'yliq" dehqon bozori va undagi vaziyatlar markazi o'rganilib, muqaddam o'tkazilgan o'rganishda berilgan topshiriqlar ijrosi ko'zdan kechirildi.

"Triumvirat-Qurilish" MCHJga qarashli universal savdo majmuasida o'rganishlar davom ettirilib, xaridorlar va sotuvchilar uchun yaratilgan qulayliklar, raqamlashtirish ishlari, shu jumladan kuzatuv kameralari to'liq o'rnatilgani, sozligi va uzluksiz ishlashi jarayoniga e'tibor qaratildi.

Yong'in va texnika xavfsizligi, sanitariya holati, jamoat tartibini saqlash va jinoyatchilikka qarshi kurash borasidagi tadbirlar natijalari tahlil qilindi.

Yakunda mas'ullarga tegishli topshiriqlar berilib, muddat belgilandi va ijrosi nazoratga olindi.

Adliya podpolkovnigi
G'iyosiddin RAHMONOV,
O'zbekiston Respublikasi
Harbiy prokurorining yordamchisi

1-iyun – Xalqaro bolalarni himoya qilish kuni!

Bola kulgisida KELAJAK YASHAYDI

Bir kishi donishmanddan soʻrabdi:

– **Baxtiyorlik nimada?**
– **Samimiyat va oddiylikda.**
– **Samimiyat va oddiylik qayerda?**

– **Begʻuborlikda... bolalik olamida, – deb javob beribdi donishmand.**

Ha, shu bir jumla ichida butun bir hayot falsafasi, inson qalbining eng toza manzili yashiringan. Darhaqiqat, bolalik – begʻubor olam. Bu olamning osmoni musaffo, zamini xuddi ertaklarda tasvirlanganidek jozibaga boy, betakror. Bu diyor “fuqarolari”ning qalbida faqat ezgulik va shodlik barqaror. Ularga qarab, hayot zavqini dildan his qilasiz. Yashashning ular bilan sermazzmun ekaniga yana bir bor amin boʻlasiz. Zero tinch osmon, osoyishta zamin uzra bolalarning shoʻx-shodon kulgisi yangrar ekan, shu yurtda doimo farovonlik hukm surishi ayni haqiqatdir.

INSONIYAT VIJDONINI UYGʻOTGAN SANA

Ana shunday begʻubor olamni himoya qilish, uning manfaatlarini asrash gʻoyasi insoniyat ongida bir kunda paydo boʻlib qolmagan. XX asrning boshlarida, jahon urushlari keltirib chiqargan katta fojialardan soʻng dunyo bola taqdiriga boshqacha nigoh bilan qaray boshladi.

Shunday qilib, 1949-yilda Parijda boʻlib oʻtgan Xotin-qizlar xalqaro demokratik federatsiyasining kongressida bolalarning bardamligi va baxt-saodatining kafolati boʻlgan mustahkam tinchlikni taʼminlash uchun doimiy kurash haqidagi chaqiriq yangraydi. Chunki Ikkinchi jahon urushidan keyingi davrda sayyoramizda yashovchi barcha bolalarning sogʻligʻi va tinch-xotirjam hayotini saqlash dolzarb muammoga aylanib qolgan edi. **Shu bois 1950-yildan eʼtiboran 1-iyun – Xalqaro bolalarni himoya qilish kuni sifatida nishonlana boshladi.** Bundan koʻzlangan maqsad esa bolalarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini har tomonlama taʼminlashga eʼtibor qaratish edi.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti tashkil etilgach, bolalar huquqlarini himoya qilish tashkilot faoliyatining muhim yoʻnalishlaridan biri sifatida belgilandi va 1-iyun – Xalqaro bolalarni himoya qilish kuni sifatida nishonlanishi yanada ommalashdi. Hozirda dunyoning 50 ga yaqin mamlakatida ushbu bayram keng miqyosda nishonlanadi.

Shuningdek, Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan 1959-yil 20-noyabrda Bola huquqlari deklaratsiyasi hamda 1989-yil 20-noyabrda “Bola huquqlari toʻgʻrisida”gi konvensiya qabul qilindi. Mazkur xalqaro meʼyoriy hujjatlar jahon miqyosida bolalar huquqlarini himoya qilishda muhim ahamiyatga ega. Ularni dunyoning deyarli barcha mamlakatlari tan olgan va milliy qonunchiligiga tatbiq etgan.

BMTning bolalar jamgʻarmasi – UNICEF esa dunyoning turli davlatlaridagi bolalarni moddiy va maʼnaviy qoʻllab-quvvatlash bilan shugʻullanib kelmoqda.

UNICEF maʼlumotlariga koʻra, 1990-yildan buyon 5 yoshgacha boʻlgan bolalar oʻlimi qariyb 50 foizga kamaygan. Biroq har yili hali ham 5 millionga yaqin bola oldini olish mumkin boʻlgan sabablar tufayli vafot etmoqda. Dunyo boʻylab taxminan 160 millionga yaqin bola mehnatga jalb qilingani qayd etilgan. 200 milliondan ortiq bola esa toʻliq sifatli taʼlim olish imkoniyatidan mahrum.

Bu raqamlar 1-iyunning shunchaki bayram emas, balki jahon miqyosidagi jiddiy muammolarga eʼtibor qaratish kuni ekanini yaqqol koʻrsatadi.

OʻZBEKISTONDA BOLALAR – ENG USTUVOR QADRIYAT

Oʻzbekistonda bolalarni himoya qilish davlat siyosatining ustuvor yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Bola huquqlari sohasidagi qonunchilikning asosini Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi tashkil etadi. Unga muvofiq, bola tugʻilishi bilanoq inson va fuqaroning huquq, erkinliklari vujudga keladi hamda ular davlat tomonidan kafolatlanadi. Bu yoʻnalishda yana **2007-yilda qabul qilingan “Bola huquqlari kafolatlari toʻgʻrisida”gi qonun, shuningdek 2019-yil 22-apreldagi “Bola huquqlari kafolatlari yanada kuchaytirishga oid qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida”gi qaror** ham muhim huquqiy asos boʻlib xizmat qiladi.

Shu bilan birga, mamlakatimizda bolalar huquqlarini taʼminlash va ularni himoya qilish tizimini yanada mustahkamlash maqsadida Bolalar ombudsmani instituti joriy etildi. Ushbu institut bolalarning huquq va manfaatlarini himoya qilish, murojaatlarni koʻrib chiqish hamda davlat organlari faoliyatida bola huquqlariga rioya etilishini nazorat qilishda muhim oʻrin tutadi.

Asosiysi, soʻnggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar natijasida maktabgacha taʼlim tizimi jadal rivojlanib, qamrov darajasi sezilarli ravishda oshdi. Xususan, yuzlab yangi davlat va xususiy maktabgacha taʼlim muassasalari tashkil etildi. Bu bolalarning har tomonlama rivojlanishi uchun yanada qulay shart-sharoitlar yaratishga xizmat qilmoqda.

Taʼlim tizimida ham yangilanishlar amalga oshirilmoqda:

zamonaviy maktablar qurilmoqda, oʻquv dasturlari xalqaro standartlarga moslashtirilmoqda. Bolalar sport maktablari va ijodiy toʻgaraklar yosh avlodning qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Sogʻliqni saqlash sohasida ham bolalarga alohida eʼtibor qaratiladi. Bolalar oʻrtasida emlash qamrovi yuqori darajada saqlanib, ona va bola salomatligini muhofaza qilish boʻyicha dasturlar amalga oshirilmoqda. Natijada soʻnggi yillarda bolalar oʻlimi koʻrsatkichlari izchil kamaydi.

1-iyun kuni esa mamlakat boʻylab konsertlar, teatrlashtirilgan tomoshalar, xayriya tadbirlari, sport musobaqalari oʻtkazilib, bolalar uchun haqiqiy bayram muhiti yaratiladi. Bu nafaqat quvonch, balki mehr va insonparvarlik qadriyatlarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

BEGʻUBOR OLAM FALSAFASI

Bolalikka qaytish... Bir qaraganda bu ilojiyotdek. Lekin hayotga bola nigohi bilan nazar tashlash, bola boʻlib sevinishning iloji bor. Aslida bu unchalik qiyin emas. Shunchaki xayolingizdan turmush tashvishlarini birzumga chiqarib tashlang va bolalar davrasida boʻling. Ana shunda olamning kamalak rangini, quvonchini, shodligini dildan his qilasiz, hayratlanasiz.

Aslida, insonning aynan shunday samimiy his-tuygʻulari qay darajada saqlanib qolishi uning bolalikda qanday muhitda ulgʻayganiga bogʻliq. Psixologlar taʼkidlashicha, insonda baxt tuygʻusi koʻp jihatdan aynan bolalik davrida shakllanadi. Ilk yoshlarda koʻrilgan mehr-muhabbat, eʼtibor va xavfsiz muhit bolaning kelgusi hayotiga bevosita taʼsir koʻrsatadi. Shu bois bolalikni asrash bu nafaqat hissiy ehtiyoj, balki ilmiy asoslangan ijtimoiy zaruratdir.

Shu nuqtayi nazardan qaralganda, bolalikda shakllangan baxt va ishonch hissi butun bir jamiyatning kelajagini belgilaydi. Agar bu dunyoda bolalar kulgisi yangrab tursa, demak, umid bor. Agar ular baxtli boʻlsa, demak, kelajak bor.

**Podpolkovnik
Gulnora XODJAMURATOVA,
“Vatanparvar”**

Surat sunʼiy intellekt yordamida tayyorlandi

BAXTLI BOLALIK

sari yo'l

Janubi-g'arbiy maxsus harbiy okrug tasarrufidagi Termiz, Kakaydi va Xayrabod garnizonlarida xizmat qilayotgan harbiy xizmatchilar farzandlari uchun yozgi ta'til bu yil ham quvonchli va unutilmas onlar bilan boshlandi: ular Toshkent viloyatining so'lim Bo'stonliq tumanida joylashgan "Tong" bolalar oromgohiga yo'l oldi.

Termiz temiryo'l vokzalida bo'lib o'tgan kuzatuv marosimi tantanali va ko'tarinki ruhda tashkil etildi. Bu yerdagi samimiyat, iliqlik, ezgu tilaklar va duolar bolalarning ko'zlaridagi beg'ubor hayajon bilan uyg'unlashib, o'zgacha muhit yaratdi, go'yo. Ota-onalarning mehrga to'la nigohlari, farzandlariga bo'lgan g'urur va ishonch hissi esa ushbu lahzalarga yanada chuqur ma'no bag'ishladi.

Kuzatuv marosimiga harbiy xizmatchilar, ularning oila a'zolari va jamoatchilik vakillari yig'ildi. Bolalarning qo'lida yo'l sumkalari, ko'zlarida esa yangi taassurotlar sari oshiqqan quvonch jilvasi porlardi. Marosimda so'zga chiqqanlar baxtli bolalik sari yo'l olgan o'g'il-qizlarga o'zlarining ezgu tilaklarini bildirar ekan, ularning har bir so'zida g'amxo'rlik va mehr ifodasi yaqqol sezilib turdi.

Bolalar oromgohda 14 kun davomida mazmunli dam oladi. Ushbu muddat ichida turli ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar,

sport musobaqalari, ijodiy uchrashuvlar va konsert dasturlari tashkil etilishi ko'zda tutilgan. Shu bilan birga, bolalarning qobiliyati va qiziqishlarini rivojlantirishga qaratilgan ko'ngilochar hamda tarbiyaviy mashg'ulotlar ularning har bir kunini mazmunan boyitadi.

Ayniqsa, oromgoh muhitida bolalar yangi do'stlar orttirib, jamoada yashash, o'zaro hurmat va hamjihatlik kabi fazilatlarni amalda his etadi. Bu esa ularning nafaqat dam olishi, balki shaxs sifatida shakllanishida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Xullas, bolalarga ko'rsatilayotgan e'tibor va g'amxo'rlik kelajakka qo'yilgan mustahkam poydevordir. Ana shunday muhitda voyaga yetayotgan avlod esa ertangi kunning munosib davomchilari bo'lib kamol topadi.

III darajali serjant
Akbar AHMEDOV
Termiz garnizoni

I-iyun – Xalqaro bolalarni himoya qilish kuni!

Karra jadvali

Mana karra jadvali,
ko'paytirma raqamlar.
Bir-birovga suyanib,
o'sayotgan odamlar.

Ikki karra ikki – to'rt,
ayang, dadang, ukangdir.
Bir oila bo'lar, bolam,
endi uchni ko'paytir.

Uch karra uch – to'qqiz,
ulg'ayadi raqamlar.
Avvali boshi yolg'iz,
keyin butun mahalla.

To'rtga to'rtni ko'paytir,
beshni beshga ulotqir.
Qarabsanki, bir ovul,
butun boshli qishloqdir.

Ari gulga qo'ngani,
bol-u shakar bo'ladi.
Raqamlar ko'paymasi,
bir kun shahar bo'ladi.

Raqamlar ko'payganda,
raqam bo'ladi, bolam.
Odamlar birlashganda,
Vatan bo'ladi, bolam.

Gul-gulga ko'paygani,
qara, bir quchoq guldur.
Ko'paytirma hech qachon,
Vatan bir karra birdir.

Muhammadali G'AFFOROV,
"Vatanparvar"

O'zbekiston yozuvchilar
uyushmasi a'zosi, shoir

XUMOR

Aka, ishonasizmi, qachon qaramang, chuv tushib yuraman-e. Keyingi vaqtlarda aldanayotganimni hatto sezib tursam ham, pinagimni buzmaydigan bo'lib qoldim. "G'oliblar"ga shunchaki qo'l siltayapman. Lekin bora-bora bu ishlar odatga aylandi. Ha, aldanib yashash. Mana endi "chaqqonlar" hech bo'lmaganda, oyda bir kovushimni to'g'rilab qo'yishmasa, finchim yo'qoladi, deng. O'zimni qo'yarga joy topolmayman. Xumori tutadi. Shunday, buning ham xumori bor ekan-da.

Qisqasi, o'tgan yakshanba bozorga borgandim. Ro'zg'orlik qilgani. Kirish eshigi oldida o'rta bo'lyi, chamasi o'ttiz besh yoshlardagi qorachadan kelgan, ko'hlikkina qizga ko'zim tushdi. O'ziga yaxshigina oro bergan – qalin lablarini qizartirib bo'yagan, yasama kipriklar taqib olgan, qulog'ida katta sirg'a, qora mayin sochlari esa yelkasidan osilib turibdi. Ammo yuzida hech qanday ma'no yo'q. Allaqanday darddan, g'amdan aziyat chekayotgan kishiga o'xshardi. Qayg'u yomon-da, aka. Har qanday kishini changaliga olib, alaloqibat ado qilishi mumkin. To'g'rimi? U ham hayotning "qurbon"laridan edi, nazarimda. Bularni kamina bir ko'rishda angladim. Ha, hali aytdim-ku, odamlarni yaxshi o'rganib olganman, deb.

Unga qarab, xayol surib qolibman. Bir nimalar haqida o'yladim-da. Keyin qiz to'satdan meni imlab, o'zi tomonga chaqira boshladi. Shunda ichimda qahramonlik uyg'ondi: yordam so'rasa, albatta ko'maklashaman. Har holda, bu erkaklik burchim. Ayolning esa begonasi bo'lmaydi, axir. Shu xayollar qurshovida uning oldiga qarab katta-katta qadam tashlab bordim. Yaqinlashishim bilan u tilga kirdi. Go'yoki, ming yildan buyon meni taniyidigandek, xotirjam va erkin murojaat qilardi.

– Qalbingdagi dard bunchalar og'ir bo'lmasa, – dedi u ohista so'zlab. Ovozi biram yoqimli edi. – Bechoragina. Azobda qolibsana-ku.

Ochig'i, shoshib qoldim. Ishonasizmi, hatto tilim aylanmayotgandi. Miyamdagi hamma so'z pardek tarqab ketdi. Lug'atsiz, bo'm-bo'sh xumga aylandim. U shunaqangi ehtiyotkorlik bilan gapirayotgandiki, bu go'yo ona o'z bolasining boshini silab, jamiki musibatlarni aritish uchun chekayotgan xavotir to'la mehrli kalomlar ketma-ketligi edi.

– Erkak kishiga og'ir, a? – dedi qiz ko'zlari qizarib.

Shunda uning ovozi daf'atan xira tortdi. Qaddi ham biroq egilgandek bo'ldi. Bo'yalgan qoshlari og'ir chimirildi. Pastki labi dir-dir titrayapti.

Ishoning, kamina bunday munosabatlarga umuman o'rganmagan. Qaytanga savalab o'tishlariga odatlanganman. Negadir yuzimga vaqti-vaqti bilan "shapaloq" tortilmasa, o'zimni keraksizdek his qilaman. Yo'q, yomon odam bo'lmasam keragov.

Biroq bugun qarshimdan farishta chiqib turibdi. Ehtimol, u faqat menga ko'rinayotgandir? Bo'lmasa, bozor hududiga qanchalab odam kirib chiqyapti. Ular orasidan aynan kaminani chorlagani, bu haqiqiy baxt.

– Temirni zang, odamni g'am ado qiladi, – dedi u mehribonlik bilan qo'limni ushlab. – Sendek insonlar bu dunyoda kamyob. Aytishadi-ku, favqulodda tug'ilgan, deb. Yuzing biram nurli.

Tanam bo'shashib, shalvirab qoldim. Tizzalarim titraydi. Go'yo, u vujudimdan jonimni erkalab sug'urib olayotgandek edi. Ko'zlari to'la muhabbat. Yuza shafqat va himmatga botirib olingan.

– Bu yerga o'tir, – dedi u buyruq ohangda nariroqda terib qo'yilgan yashik taxtalarini imlab ko'rsatdi. – Dunyoning himmati, muhabbati aslida yelkamizdagi g'urbatning mudom bosib kelishidan ko'zlarimiz xira tortadi.

Qizning gaplaridan o'pkam to'la boshladi. Tomog'imda achchiq va alamli nimadir tiqilganini his qilardim. Qayta-qayta yutindim. Biroq u o'tib ketmadi – kekirdagimda qotib qoldi.

Xullas, lahzada uning laychasiga aylangandim, aka. Mana endi nima aytisa, so'zsiz bajarishga tushdim. Ko'zim faqat qizning dilbar yuzini ko'rar, quloqlarim mayin, erkalovchi ovozi eshitib rohatlanar, qo'llarim esa issiq, yoqimli taftini his etib orom olardi.

– Menga tarbiya berganlar hech qachon o'zgalarga yolg'on gapirma, deyishgan, – dedi u jiddiy tortib. – Qolaversa, bu katta gunoh. Aytgancha, bizning, ha, onamning otasi nafasi o'tkir odam bo'lgan. Ulug'lardan edi. U, kishilardagi musibatlarni bitta duo bilan aritardi. Hatto, balolarni oldindan ko'ra olgan ekan. Eh, u qanchalab kishilarni g'urbatlardan asrab qolmagan, deysan. Haligacha hamqishloqlar bobomning buyukligini, himmatli kishi bo'lganini gapirishadi.

Qizning dumaloq yuzidagi ravshanlik o'rnini, mana endi xavotir egallagandi. Moviy ko'zlari ham har tomonga tez-tez boqardi. Lablari esa qurib qolayotgandi.

– Taqdirlar chin yurakdan qilingan duo bilan o'zgarishiga ishonasan-ku, to'g'rimi? – dedi u menga savol nazari bilan qarab. Keyin xirillab yo'taldi.

Boshimni liqillatib, uning so'zlarini tasdiqladim.

– Bobomning xislatlari menga o'tgan, – deya chap qo'li bilan shu tomondagi tizzasini quchdi.

O'ng qo'lini hamon mendan tortib olmagandi.

– Shu bozor darvozasi oldiga kelib, yuraklari g'amdan ezilgan kishilarga taskin berishni o'zimga oliy burch, deb bildim.

Qiz yelkalarini keng qo'yib yubordi. Shunda maydagina jussasi yoyilib ketgandek bo'ldi. Peshonasidan ilondak sirg'alib tushgan soch tolalari yuzini mayin silay boshladi. Birozdan so'ng duo qilishga tushdi. Uning so'zlarini deyarli eshitmasdim. Bir nimalarni uzoq pichirlab o'tirdi. Ko'zlarimni undan sira ham uzmadim. To'g'ri-da. Qariyb qirq yil deganda hayotimda men bilan qiziquvchi inson – va yana ayol kishi paydo bo'ldi. Shunday ekan, barchasi ahamiyatsiz. Aslida shunday bo'lishi kerak-da. Muhimi, uning g'unchadek lablari orasidan durdek dumalab chiqayotgan so'zlar kaminaning sha'ni, obro'yi va istiqboli uchun to'kilayotgandi.

Bilmadim, nima bo'ldi, nima qo'ydi birdaniga o'zimni juda ham yengil tuydim. Go'yo, sehirlangandek edim. Ko'zlarimga hamma narsa go'zal va mazmunli bo'lib ko'rinardi. Boyagina tanamni ado qilayotgan charchoq mana endi yo'qoldi. Butun vujudim o'zini erkin his etar, kuch-u g'ayratim yanada to'lib-toshardi.

Ha, aka, gaplarimdan kulmang. O'shanda shunday bo'ldi, axir. Hikoyamda yolg'on hidini sezdingizmi? Ko'ryapsizmi, kamina o'zgalarni aldamaydi. Faqat aldanadi.

Keyinmi? Keyin haligi qiz qo'llarini yuziga tortgach, allaqanday titray boshladi. So'ng tizzalarini mahkam ushlab, g'ujanak bo'lib oldi. Nima

qilishni bilmayman. O'rnimdan turib ketay, desam, bu "jentelmen"larga xos emasdi. Qolaversa, u kaminani butun sitamlar eshigidan sug'urib oldi. Evaziga o'zini qurbon qilyapti. Mana endi o'tkinchi odamlar bizga, aniqrog'i menga nadomat bilan qarayotganini sezyapman. Bu orada qiz yonidagi suv to'la idishni olib titrab, qaqshab lablariga bosdi. Lekin madorsiz lablari orasidan tomchilar dumalab, avval iyagiga kelib, so'ng bo'yin tomonga osilib tushdi.

– Holingiz yaxshimi? – dedim chin ko'ngildan g'am chekib. Hatto qo'rqib ham ketgandim.

– Bu dard bilan qanday yuribsan? – dedi u nola chekib. Ovozi alamli chiqdi, – butun tanam qaqshayapti. Suyaklarim singandek og'riq bermoqda. Oh, jonim-e. Nazir bermasangiz bo'lmaydi.

Uning yuziga termilib qaradim.

Haqiqatan ham qiz sil kasalidan aziyat chekayotgan insondek ado bo'layotgandi. Shuning uchun darrov aytganini qildim. Cho'ntagimdan bor pulni chiqarib, ichidan yigirma ming sug'urib oldim-da, shoshib uzatdim.

– Yetadi, – dedi g'amli ovoza.

– Har holda, niyatimiz odamlarga yaxshilik qilish. Endi bor. Aytgancha, hammaga ham ishonma. Odamlardan uzoqroq yur. Bo'lmasa, yana qalbing zaharlanadi. Keyingi safar men ham senga yordam berolmasligim mumkin.

Men tizzalarimga tayanib, qaddimni rostdladim. Miyam ichida quyuq tuman bor edi. Biroq o'zimni juda ham yengil his etardim. Go'yoki yelkamdan ulkan qanot o'sib chiqdi-yu va meni uchirib olib ketyapti. Yigirma daqiqacha kayfiyatim chog' bo'lib yurdim. O'zimni hamma narsaga qodirdek his etardim. Ko'kraklarim ko'tarilgan, yelkalarim keng qo'yib yuborilgan, qadamlarim ham yengil va viqorli edi. Do'kon oynalarida aksimni ko'rib, biram faxrlanaman. Oh, bu qizning o'tkir nafasi, shirin kalomlari azaliy quvvat sharbatidek tanamga singib ketgandi. Man endi dunyo ustidan hokimdek xotirjam boryapman.

Ammo quvonchim ko'pga cho'zilmadi. Hammasini yon cho'ntagimdan olgan ro'yxatdagi narsalarni xarid qilish uchun sotuvchi oldiga borganimda angladim – kissam qup-quruq edi. Haligi pul yo'qolib qolibdi. Yo'q, u qiz olganiga ishonmayman. Chunki bunday mehribon, dilbar va o'zgalar "dardini" o'ziniki bilganlar hech qachon kissavurlik qilmaydi. Balki odamlarga urilib ketganimda tushirib qoldirgan bo'lsam kerak. Yana bilmadim. Qisqasi, shu bo'ldi-yu, uyga hech narsasiz qaytdim. Ayolim qo'llarimning bo'm-bo'shligini ko'rib, qovog'ini uyib, norozi qaradi...

Keyingi hafta yana ayni bozorga bordim. Darvoza oldidan o'ta turib, malla palto kiygan o'rta yoshli ayol, sochlari tamoman oqarib ketgan erkakning qo'llaridan mahkam ushlab, ma'yus boqib pichirlayotganiga ko'zim tushdi. Birdan sergak tortdim. Yuragim pitirlab ura boshladi. Birozdan so'ng ko'nglim joyiga tushdi. Chunki haligi ayol mening "mehribonim" emas ekan. Shunaqa, aka.

Darvoqe, shuncha voqea bo'lib o'tsa ham, bu o'lgur ko'ngil yana aldanishni qo'msayapti. Axir aytdim-ku, xumori tutadi deb.

Yordamchi xo'jaliklarda

MEHNAT — FAROVONLIKKA

eltuvchi kuch

Mamlakatimiz Qurolli Kuchlarida harbiy xizmatchilarning munosib yashashi, to'laqonli oziq-ovqat bilan ta'minlanishi va bo'sh yer maydonlaridan samarali foydalanish masalasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu ezgu tashabbus Janubi-g'arbiy maxsus harbiy okrug tasarrufidagi Kakaydi qo'rg'oni hududida joylashgan harbiy qismda ham o'zining amaliy ifodasini topgan.

Ayni paytda harbiy qism hududida 15 ta zamonaviy issiqxona faoliyat ko'rsatmoqda. Ularda bodring, pomidor, qulupnay, tarvuz va boshqa turli sabzavot hamda poliz mahsulotlari yetishtirilmoqda. Har bir nihol ortida mehnat, sabr va bilim mujassam. Issiqxonalarda agroteknik tadbirlar puxta reja asosida olib borilib, barcha jarayonlar tajribali mutaxassislar nazoratida tashkil etilgan.

Tuproq unumdorligini oshirish, yerdan samarali foydalanish ishlari Jarqo'rg'on tumani qishloq xo'jaligi mutasaddilari bilan hamkorlikda amalga oshirilmoqda. Mutaxassislar tomonidan berilayotgan amaliy tavsiyalar esa hosildorlikni yanada oshirishga xizmat qilmoqda. Bu

hamkorlik mehnat samarasini bir necha baravarga ko'paytirayotgani bilan ahamiyatli.

Yetishtirilgan mahsulotlar, avvalo, harbiy qism ehtiyojlari uchun yo'naltiriladi. Ortiqcha qismi esa omborlarga jamlanib, autsorsing tizimi orqali taqsimlanadi. Bu esa ichki imkoniyatlardan oqilona foydalanish, xarajatlarni kamaytirish va oziq-ovqat ta'minotini yanada mustahkamlash imkonini bermoqda.

E'tiborlisi, harbiy xizmatchilar mashg'ulotlardan bo'sh vaqtlarida ushbu xo'jalik ishlarida faol ishtirok etmoqda. Ular nafaqat yerga mehr qo'yishni, balki mehnatsevarlik, mas'uliyat va tejamkorlik kabi insoniy fazilatlarni ham amalda o'rganmoqda.

– Bugun issiqxonalarda yetishtirilayotgan mahsulotlar harbiylar dasturxonini bezayapti. Muhimi, ichki imkoniyatlardan unumli foydalanib, Vatan himoyachilarini sifatli va tabiiy oziq-ovqat bilan ta'minlashga erishyapmiz, – deydi polkovnik Bobur Qo'shmatov. – Yordamchi xo'jaliklarni rivojlantirish faqatgina mahsulot yetishtirish bilan cheklanib qolgani yo'q. Chunki bu jarayon harbiy xizmatchilarda amaliy ko'nikmalarni shakllantirish, ularni mehnatga jalb etish orqali mas'uliyat hissini oshirishda ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Harbiy xizmatchilar mashg'ulotlardan bo'sh vaqtlarida issiqxonalarda va ekin maydonlarida ish olib bormoqda. Bu esa ularning bo'sh vaqtini samarali tashkil etish, jamoaviylikni mustahkamlash va mehnatsevarlik fazilatlarini rivojlantirishga ham xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, amaliy tajriba orqali qishloq xo'jaligiga oid dastlabki bilimlar ham shakllanmoqda. Kelgusida bu faoliyatni yanada kengaytirishni rejalashtirganmiz.

Kakaydi garnizonida amalga oshirilayotgan bunday ezgu ishlar harbiy xizmatchilarning nafaqat jangovar va jismoniy, balki ma'naviy-ruhiy salohiyatini ham mustahkamlamoqda. Zero yerga mehr qo'ygan, mehnat qadrini anglagan askar Vatanni ham shunday sadoqat bilan himoya qiladi.

**III darajali serjant
Akbar AHMEDOV**

Qo'mondan kubogi

MATONAT VA BIRDAMLIKNI NAMOYON ETGAN MUSOBAQA

Bugungi kunda mamlakatimiz Qurolli Kuchlari tizimida sport musobaqalariga alohida e'tibor qaratilayotgani bejj emas. Zero sport – nafaqat jismoniy chiniqish, balki intizom, matonat, jamoaviylik va Vatanga sadoqat kabi fazilatlarni shakllantiruvchi muhim omillardan biri.

Sharqiy harbiy okrug tizimida tashkil etilayotgan qo'mondan kubogi musobaqalari esa aynan ana shu maqsadlarga xizmat qilayotgani bilan ahamiyatlidir.

Farg'ona garnizonidagi harbiy qismda regbi sport turi bo'yicha

o'tkazilgan qo'mondan kubogi birinchiligi yuqori saviya va murosasiz bahslarga boy tarzda tashkil etildi. Harbiy xizmatchilar o'rtasida jismoniy tayyorgarlikni mustahkamlash, jangovar ruhni oshirish hamda jamoaviy hamjihatlikni kuchaytirish

maqsadida o'tkazilgan musobaqa sport bayramiga aylandi.

Tadbirning tantanali ochilish marosimi ko'tarinki ruhda boshlandi. Dastlab jamoalar o'rtasida qur'a tashlash jarayonlari o'tkazilib, bellashuv tartibi aniqlandi. Hakamlar hay'ati tomonidan musobaqa nizomi va baholash mezonlari tushuntirildi. Bu esa bahslarning shaffof va tartibli o'tishida muhim omil bo'ldi.

Shundan so'ng maydonda haqiqiy sport kurashi boshlandi. Regbi sportining o'ziga xos shiddati va

yuqori tezligi har bir uchrashuvga o'zgacha ruh bag'ishladi. Harbiy xizmatchilar g'alaba uchun bor kuch va mahoratini safarbar etdi. Ayniqsa, sportchilarning epcilligi, tezkor qaror qabul qilishi va jamoaviy uyg'unligi tomoshabinlar olqishiga sazovor bo'ldi.

Murosasiz bahslarga boy o'tgan musobaqa yakunlariga ko'ra, faxrli uchinchi o'rin Andijon garnizonidagi harbiy qism jamoasiga nasib etdi. Ikkinchi o'rinni Farg'ona garnizonidagi harbiy qism jamoasi qo'lga kiritgan bo'lsa, bosh sovrin – qo'mondan kubogi Farg'ona garnizonidagi harbiy qismning "Jasorat" jamoasiga nasib etdi.

Shuningdek, Namangan garnizonidagi harbiy qismda ham yoshlar hamda harbiy xizmatchilar o'rtasida futbol bo'yicha qo'mondan kubogi musobaqasi tashkil etildi. Mazkur musobaqa yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va yoshlar bilan harbiylar o'rtasidagi do'stona aloqalarni mustahkamlashga qaratilgani bilan ahamiyatli bo'ldi.

Tadbirlar yakunida g'olib va faol ishtirok etgan jamoalar diplom, medal hamda esdalik sovg'alar bilan taqdirlandi.

**Gulihumo MAJIDOVA,
Sharqiy harbiy okrug matbuot
xizmati bosh mutaxassisi**

GEMORRAGIK ISITMA KASALLIGI

So'nggi yillarda dunyoning ko'pgina mamlakatlarida, klinik kechishining og'irligi, yuqumlilik va o'lim darajasining yuqoriligi bilan ajralib turadigan "Qrim-Kongo gemorragik isitma" kasalligi bo'yicha epidemik vaziyat keskinlashmoqda. Ushbu kasallik tarixdan ma'lum bo'lib, xalq tilida "Qora o'lim" nomi bilan atalgan. Kasallikning tabiiy o'choqlari asosan, Yevroosiyo va Afrika mamlakatlarida mavjud.

Respublikamiz hududida ham ushbu kasallikning tabiiy o'choqlari janubiy va markaziy viloyatlarda mavjud bo'lib, o'tkazilayotgan profilaktik chora-tadbirlar natijasida o'choqlar faollashuvining oldi olinmoqda. Tabiatda kasallik qo'zg'atuvchisining asosiy manbai qishloq xo'jaligi hayvonlari, sichqonlar va qushlar bo'lsa, virusni tashuvchilari iksod kanallari hisoblanadi. Kasallik asosan, kanalar chaqishi orqali yuqadi. Shu bilan birgalikda qishloq xo'jaligida qo'ylar junini qirqish vaqtida, hayvonlarni so'yish, kanallarni ezib o'ldirish vaqtida, soch-soqol olish vaqtida bemor foydalangan ustardan foydalanish va boshqa hollarda kasallik yuqishi mumkin.

Kasallik ko'pincha qishloq joylarda istiqomat qiluvchilar, qishloq xo'jaligi ishlari bilan mashg'ul bo'lgan aholi orasida qayd qilinadi. Kasallanganlar orasida esa fermerlar, cho'ponlar, qassoblar, dalada ishlovchilar, veterinariya va tibbiyot xodimlari ko'pchilikni tashkil etadi.

"Qrim-Kongo gemorragik isitma" kasalligi – o'ta xavfli yuqumli kasallik bo'lib, tana haroratining ko'tarilishi, umumiy intoksikatsiya, teriga gemorragik toshmalar toshishi, burundan, tishdan va ichki tana a'zolaridan qon ketishi bilan kechadi. Kana chaqqandan keyin yoki kasallangan hayvon qoni tanaga tushgandan keyin oradan 3-6 kun o'tib, bemorda tana haroratining birdan

ko'tarilishi va oyoq-qo'llarning qaqshab og'rishi kuzatiladi. Xastalikning 4-5-kunlari tana harorati birmuncha pasayadi va butun tanada qizil toshmalar paydo bo'ladi, ushbu toshmalar o'zidan keyin qora dog'lar qoldirgani sababli tana terisi qora rangga bo'yaladi. "Qora o'lim" atamasi ham shundan kelib chiqqan. Bemorning barcha ichki a'zolaridan qon ketishi tufayli qon qushish, milkdan va burundan qon ketishi kuzatiladi. Bemor ko'p qon yo'qotish va o'tkir yurak yetishmovchiligidan olamdan o'tishi mumkin.

Bemor hayotini saqlab qolish uchun birinchi o'rinda unga "Qrim-Kongo gemorragik isitma" kasalligi tashxisini qo'yish lozim va shifokorlardan o'ta ogohlik talab etiladi. Bemorni so'rab-surishtirish vaqtida, uning kasbi, kasallik bo'yicha endemik bo'lgan hududda yashashi, xizmat safari yoki dam olish maskanlarida sayr qilishga chiqqani aniqlanadi.

Bemorga barvaqt tashxis qo'yilib, tezkor davo choralari ko'rilganda, uning hayotini asrab qolish mumkin. Zaharlanishga qarshi amallar, qon ketishini to'xtatish, yurak-qontomir faoliyatini mo'tadillashtiruvchi davo amallari bemorning tuzalishiga yordam beradi. Bemor hayotini saqlab qolishning eng kafolatli yo'li, ushbu kasallik bilan xastalanib o'tgan shaxsning qon zardobini unga yuborishdir.

Ushbu kasallikka chalinmaslik uchun yirik va mayda shoxli hayvonlarni parvarishlash, davolash va so'yish bilan mashg'ul bo'lgan kasb egalari maxsus himoya vositalaridan foydalanishlari (kombinezon, qo'lqop, etik) talab etiladi.

Xalq xo'jaligida hayvonlarni tez-tez kimyoviy vositalar yordamida yuvintirib turish, ayniqsa ularning yungini olishdan oldin cho'miltirish maqsadga muvofiqdir.

Ekologik muhitni va katta mablag' sarfini hisobga olib, tabiiy o'choqlarni batamom yo'q qilishning imkoniyati yo'q. Shuning uchun ham, ma'lum bir chegaralangan hududlarda mahalliy aholini himoyalash uchun zarur bo'lgan profilaktik ishlar olib boriladi. Kanalar ko'payishi mumkin bo'lgan tabiiy o'choqlarda muntazam ravishda entomologik nazorat olib boriladi. Kana aniqlangan hududlarda xaroba joylarni buzib tashlash, yerni shudgorlash, kimyoviy vositalar yordamida ishlov berish amallari o'tkaziladi.

Kasallikning tabiiy o'choqlari joylashgan hududlarda shaxsiy tarkibni kana chaqishidan himoyalash maqsadida, kanalar bo'lishi mumkin bo'lgan tashlandiq inshootlarda, tabiat qo'ynida esa kemiruvchilar inlari yaqinidagi joylarda dam olish va tunda yotib qolish tavsiya etilmaydi.

Dala-o'quv mashg'ulotlari vaqtida maxsus kombinezon, etik va qo'lqopdan

himoya kiyimi sifatida foydalanish mumkin. Dala-o'quv mashg'ulotlaridan qaytishda harbiy xizmatchilar sheriklarini ust kiyim-boshini kanalar mavjudligiga tekshirish, kanalar aniqlanganda esa himoyalangan qo'l bilan ezib o'ldirish lozim.

Kasallikning oldini olish maqsadida, xastalik belgilari paydo bo'lganda zudlik bilan shifokorga murojaat etish zarur. Tibbiyot xodimlari kasallikka gumon qilingan bemorlarni tekshirish va davolashda o'ta ogoh bo'lishlari, maxsus himoya vositalaridan (maxsus himoya kiyimi, niqob, ko'zoynak, qalpoq, qo'lqop, rezina etik) foydalanishlari lozim.

Aholi orasida kasallikning kelib chiqishi, tarqalishi va undan himoyalalanish usullari to'g'risida tushuntirish ishlarini olib borish ham, o'zining katta samarasini beradi.

**Tibbiy xizmat podpolkovnigi
M. SHAROPOV,
Qarshi sanitariya-epidemiologiya
nazorati bo'limi boshlig'i**

Xantaviruslar nima?

Bugungi kunda inson salomatligiga tahdid soluvchi infeksiyon kasalliklar orasida xantaviruslar alohida e'tibor talab qiladi. Ular tabiatda keng tarqalgan viruslar guruhi bo'lib, ko'p hollarda og'ir klinik holatlarni keltirib chiqarishi bilan xavfli hisoblanadi. Ushbu viruslar asosan, kemiruvchilar – sichqon va kalamushlar organizmida saqlanadi va ular orqali insonlarga o'tadi.

Muhim jihat shundaki, turli kemiruvchilar turli xantavirus turlarini tashuvchi bo'lsa-da, ularning o'zi kasallik alomatlarini namoyon qilmaydi. Shu sababli tabiiy muhitda virus manbasini aniqlash har doim ham oson bo'lmaydi. Insonlar orasida kasallanish holatlari esa kemiruvchilar soni, ularning tarqalish hududi hamda virus tashuvchi hayvonlar ulushiga bog'liq ravishda yildan yilga o'zgarib turadi.

Xantaviruslar qanday yuqadi?

Xantavirus infeksiyasi asosan, zararlangan kemiruvchilarning chiqindilari orqali tarqaladi. Virus sichqon va kalamushlarning so'lagi, siydigi va najasi bilan tashqi muhitga chiqib, atrof-muhit obyektlarini ifloslantiradi. Eng xavfli shundaki, bu patogenlar tashqi muhitda, xususan quruq holatda ham bir necha kundan bir necha haftagacha o'zining yuquvchanligini saqlab qolishi mumkin.

Infeksiya ko'pincha inson bevosita hayvon bilan aloqa qilmagan holda ham yuqadi. Masalan, ifloslangan joylarda tozalash ishlari olib borilganda ko'tarilgan chang orqali virus nafas yo'llariga tushishi mumkin. Shuningdek, kemiruvchilar yashagan yoki o'tgan joylardagi tuproq va yuza qatlamlar bilan kontakt holatida, ayniqsa qo'l yoki tanadagi mayda jarohatlar orqali ham virus organizmga kirishi ehtimoli mavjud.

Bundan tashqari, oziq-ovqat mahsulotlarining kemiruvchilar chiqindisi bilan ifloslanishi ham yuqish manbalaridan biri hisoblanadi. Kamdan kam hollarda esa

hayvon tishlashi orqali ham infeksiya yuqishi qayd etiladi. Shu bois xantaviruslar bilan bog'liq xavf nafaqat tabiiy muhitda, balki inson yashaydigan hududlarda ham jiddiy sanitariya nazoratini talab qiladi.

Kasallikning klinik ko'rinishlari qanday?

Kasallik virusi ba'zan belgilarisiz kechadi. Kasallikning Germaniyada keng tarqalgan shakli odatda, 3-4 kun davom etadigan to'satdan isitma xuruji bilan boshlanadi va bosh og'rig'i, qorin va bel og'rig'i, ko'ngil aynishi hamda ich ketishi kabi grippga o'xshash alomatlar bilan kechadi. Bundan tashqari, bosh aylanishi, uyquchanlik va ko'rish qobiliyati buzilishi mumkin. Ayniqsa, ko'z konyunktivasiga, kamdan kam hollarda teri va shilliq pardalarga ham qon quyilishi mumkin. Kasallik davomida qon bosimi keskin pasayishi mumkin, bu esa oxir-oqibat buyrak faoliyatining vaqtincha buzilishiga olib kelishi mumkin.

Dastlabki alomatlar, odatda, infeksiyadan 2-4 hafta o'tgach, ba'zi hollarda esa 5-6 hafta o'tgach, kasallik belgilari paydo bo'ladi.

Kimlar xavf ostida?

Xantavirus infeksiyasiga chalinish xavfi barcha aholi qatlami uchun mavjud bo'lsa-da, ayrim kasbiy va maishiy faoliyat turlari bilan shug'ullanuvchi shaxslar nisbatan yuqori xavf guruhiga kiradi. Jumladan, o'rmon xo'jaligi va qurilish sohasida faoliyat yurituvchi xodimlar, kemiruvchilar mavjud yoki ilgari bo'lgan binolar – yerto'lalar, omborxonalar, otxonalar va uy-joylarni tozalash yoki ta'mirlash ishlari bilan shug'ullanuvchilarda xatar darajasi yuqoriroq hisoblanadi, ayniqsa bunday ishlar chang ko'tarilishi bilan kechsa.

Shuningdek, ochiq havoda amalga oshiriladigan ayrim faoliyatlar ham xavf omillarini oshiradi. Bog'dorchilik ishlari, ovchilik, yugurish yoki kemping kabi tabiat qo'ynidagi mashg'ulotlar paytida kemiruvchilar yoki ularning chiqindilari bilan tasodifiy aloqa yuzaga kelishi mumkin bo'lib, bu ham infeksiya yuqish ehtimolini oshiradi.

Kasallik holatida nimalarni bilish muhim?

Agar xantavirus infeksiyasi yuqqanidan shubha qilinsa, zudlik bilan shifokorga murojaat qilish zarur. Tashxis qo'yish va keyingi davolash choralari faqat tibbiy mutaxassis tomonidan belgilanadi.

Ko'p hollarda davolash simptomatik xususiyatga ega bo'lib, asosan og'riqni yengillatish va isitmani tushirishga

qaratilgan bo'ladi. Og'ir holatlarda, ayniqsa buyrak faoliyati buzilishi kuzatilganda, statsionar sharoitda davolanish talab etilishi mumkin.

Ushbu infeksiya odamdan odamga yuqmaydi, shu sababli bemorlarni izolyatsiya qilish zarurati mavjud emas.

Qanday himoyalalanish mumkin?

Xantavirus infeksiyasining oldini olishda profilaktika choralari hal qiluvchi ahamiyatga ega. Eng avvalo, kalamush va sichqonlar tarqalishini cheklash, ularni yashash va ish joylaridan yo'q qilish muhimdir. Bu ayniqsa, yerto'lalar, chordoqlar va omborxonalarda alohida ahamiyat kasb etadi.

Oziq-ovqat mahsulotlari va hayvonlar uchun yemlarni mahkam yopiq idishlarda saqlash, chiqindilarni esa germetik konteynerlarga joylashtirish zarur. Ovqat qoldiqlari hamda hayvon chiqindilarini ochiq joyda, xususan kompost uyumlariga tashlash tavsiya etilmaydi.

Kemiruvchilar uya qurishi mumkin bo'lgan sharoitlarni bartaraf etish, xususan ortiqcha chiqindilar va axlat to'planishini yo'qotish muhim profilaktik choralaridan hisoblanadi. Shuningdek, sichqon va kalamushlar chiqindilari bilan har qanday aloqadan saqlanish tavsiya etiladi.

Tabiatda, yerto'lalarda, omborxonalar yoki chordoqlarda bo'lganidan so'ng qo'llarni yaxshilab yuvish zarur. Agar kemiruvchilar chiqindilarini tozalashga to'g'ri kelsa, bir martalik qo'lqop va og'iz-burunni himoya qiluvchi vositalardan foydalanish kerak.

Bunday holatlarda xonani avvaldan kamida 30 daqiqa shamollatish, chang ko'tarilishining oldini olish uchun quruq tozalashdan qochish muhim. Changyutgichdan foydalanish tavsiya etilmaydi, chunki u virusni havoga qayta tarqatishi mumkin.

Chiqindilarni avval namlash, keyin esa plastik paketga joylab mahkam yopish va maishiy chiqindiga tashlash lozim. Tozalash ishlariidan so'ng yuzalarni maishiy dezinfeksiya vositalari bilan yaxshilab tozalash, ishlatilgan latta va gubkalarni utilitatsiya qilish, shaxsiy gigiyenaga qat'iy rioya qilish zarur.

Ish tugagandan keyin darhol dush qabul qilish va kiyimlarni yuvish tavsiya etiladi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, hozirgi vaqtda xantaviruslarga qarshi maxsus profilaktik emlash mavjud emas.

**Tibbiy xizmat mayori Nuriddin OMONOV,
Mudofaa vazirligi Sanitariya-epidemiologiya nazorati
markazi bo'linma boshlig'i**

"Rally Muynak – 2026"

O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkiloti, Turizm qo'mitasi, Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi va Vazirlar Kengashi tomonidan Mo'ynoq tumanida "Rally Muynak – 2026" avtoralli bo'yicha O'zbekiston ochiq chempionati o'tkazildi.

JIZZAXLIK SPORTCHILAR USTUNLIK QILDI

Chempionatni tashkil etishdan asosiy maqsad, mintaqada turizmni rivojlantirish va sayyohlar oqimini ko'paytirish, avtomotosport turlarini ommalashtirish, shuningdek yosh avlodni texnik va amaliy sport turlariga jalb qilishdan iborat.

Tadbirning ochilish marosimida "Vatanparvar" tashkiloti markaziy kengashi raisi Husan Botirov va Mo'ynoq tumani hokimi Baxtiyar Menglibekov so'zga chiqib, sportchilarga omad tiladi.

Mamlakatimizning turli burchaklaridan va xorijdan kelgan sportchilar ikki toifadagi avtomobillarda – dvigatel hajmi 1 600 sm³gacha "A-8" va dvigatel hajmi 2 000 sm³gacha "A-9" sinflari bo'yicha bellashdi.

Shuningdek, dvigatel hajmi 2 000 sm³gacha "Baggi" va dvigatel hajmi 125 sm³gacha va 500 sm³gacha mototsikllar bo'yicha musobaqalar ham tashkil etildi.

"Rally Muynak – 2026" avtomotosport musobaqalarida 120 nafardan ortiq avtomotosport ustasi, shundan 40 tadan ortiq avtomobil, 25 tadan ziyod mototsikl va 15 tadan ortiq "Baggi"da ishtirok etdi.

Mo'ynoq shahridagi "Kemalar qabristoni" hududidan start olgan poyga uch kun davom etdi. Ushbu nufuzli musobaqani nafaqat o'zbekistonliklar, balki butun dunyo bo'ylab avtomotosport ixlosmandlari katta qiziqish bilan kuzatib bordi.

"Baggi" sinfida:

1-o'rin: Xurshid G'aniyev (*Jizzax v.*);
2-o'rin: Mirsodiq Alixonov (*Andijon v.*);
3-o'rin: Saidjon Subxonov (*Buxoro v.*).

Motokross sportchilari o'rtasida:

"125 sm³" sinfida:

1-o'rin: Bekzod Halimboyev (*Buxoro v.*);
2-o'rin: Bogdan Saturyan (*Navoiy v.*);
3-o'rin: Vohid Niyozov (*Toshkent sh.*).

"500 sm³" sinfida:

1-o'rin: Baxtiyor Axmedov (*Buxoro v.*);
2-o'rin: Jasurbek Samatov (*Buxoro v.*);
3-o'rin: Adham Temirov (*Navoiy v.*).

"Rally Muynak – 2026" avtomobil sporti musobaqalari g'oliblari va sovrindorlariga Turizm qo'mitasi tomonidan ajratilgan pul mablag'lari topshirildi.

Shuningdek, g'oliblar, murabbiylar va hakamlar O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkiloti markaziy kengashining medallari, diplom va esdalik sovg'alari bilan taqdirlandi.

O'zbekiston chempionati

ENG MOHIR AVIAMODELCHILAR

O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkiloti tomonidan Andijon viloyatining Ulug'nor tumanida kord aviamodellari bo'yicha O'zbekiston chempionati o'tkazildi.

Musobaqada Toshkent shahri va viloyatlardan tashrif buyurgan 70 dan ortiq sportchi o'zlari tomonidan yasalgan kord aviamodellari bilan ishtirok etdi.

Murosasiz va qizg'in kechgan chempionat quyidagi natijalar bilan yakunlandi:

Katta yoshli sportchilar o'rtasida: "F-2-A" sinfida:

1-o'rin: Alisher Mirzayev (*Farg'ona v.*);
2-o'rin: Damir Mutalapov (*Toshkent v.*);
3-o'rin: Alan Mazakbayev (*Namangan v.*).

"F-2-B" sinfida:

1-o'rin: Vadim Vasilyev (*Toshkent sh.*);
2-o'rin: Damir Moldabayev (*Toshkent v.*);
3-o'rin: Valeriy Vardanyan (*Farg'ona v.*).

"F-4-B" sinfida:

1-o'rin: Dilyaver Ibragimov (*Namangan v.*);
2-o'rin: Akmaljon Abidov (*Andijon v.*);
3-o'rin: Alik Gusalov (*Toshkent v.*).

"F-2-D" (Havo jangi) sinfida:

1-o'rin: Muhiddin Boborahimov, Svyatniy Sergey (*Toshkent sh.*);
2-o'rin: Yevgeniy Ufimsev, Vladimir Borisov (*Samarqand v.*);
3-o'rin: Sergey Sergeyevich Momotov, Sergey Nikolayevich Momotov (*Toshkent v.*).

"F-2-C" sinfida:

1-o'rin: Yevgeniy Ufimsev, Vladimir Borisov (*Samarqand v.*);
2-o'rin: Sergey Sergeyevich Momotov, Sergey Nikolayevich Momotov (*Toshkent v.*);
3-o'rin: Valeriy Stepanyans, Vadim Vasilyev (*Toshkent sh.*).

O'smir sportchilar o'rtasida: "F-2-A" sinfida:

1-o'rin: Artur Useinov (*Toshkent v.*);
2-o'rin: Temur Meliqo'ziyev (*Farg'ona v.*);
3-o'rin: Abdulboriy Abdurahmonov (*Andijon v.*).

"F-2-B" sinfida:

1-o'rin: Muhammadali Nabijonov (*Namangan v.*);
2-o'rin: Islombek Kozimjonov (*Andijon v.*);
3-o'rin: Artur Vardanyan (*Farg'ona v.*).

"F-4-B" sinfida:

1-o'rin: Akbarjon Abidov (*Andijon v.*);
2-o'rin: Artur Ruzmetov (*Toshkent v.*);
3-o'rin: Muhammadziyo Nizomov (*Farg'ona v.*).

"F-2-D" (Havo jangi) sinfida:

1-o'rin: Artur Useinov, Sergey Sergeyevich Momotov (*Toshkent v.*);
2-o'rin: Imron Usmonov, Akmaljon Abidov (*Andijon v.*);
3-o'rin: Sa'adin Xasanov, Nodir Abdullayev (*Farg'ona v.*).

Musobaqa g'oliblariga "Vatanparvar" tashkilotining diplom, medal va esdalik sovg'alari topshirildi.

Karting

Namangan viloyati Uchqo'rg'on tumanida O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkiloti tomonidan karting bo'yicha O'zbekiston ochiq chempionatining 1- bosqichi o'tkazildi.

YANA SHOHSUPADA

Mamlakatimizning turli hududlaridan tashrif buyurgan 80 dan ortiq sportchi belgilangan turli masofalarda "Mikro", "Mini", "KF-OK junior", "Super mini", "OK-KF", "Junior" (4 T), "Patriot" (4 T) va "KZ" sinflari bo'yicha karting sport mashinalarida bellashdi.

Qizg'in va murosasiz kechgan ekstremal musobaqa quyidagi natijalar bilan yakunlandi:

"Mikro" sinfida:

1-o'rin: Salax Urunov (*Toshkent sh.*);
2-o'rin: Muhammadamin Azizov (*Toshkent sh.*);
3-o'rin: Anna Pak (*Namangan v.*).

"Mini" sinfida:

1-o'rin: Kirill Konyuxov (*Toshkent sh.*);
2-o'rin: Azizmurod Muhammadjonov (*Namangan v.*);
3-o'rin: Daniil Usheka (*Toshkent v.*).

"Super mini" sinfida:

1-o'rin: Matvey Mochalkin (*Toshkent sh.*);
2-o'rin: Anatoliy Korobkov (*Toshkent v.*);
3-o'rin: Mikail Tutunjan (*Toshkent sh.*).

"KF-OK junior" sinfida:

1-o'rin: Vladislav Kim (*Toshkent sh.*);
2-o'rin: Arseniy Glova (*Toshkent sh.*);
3-o'rin: Daniil Shevsov (*Toshkent sh.*).

"OK-KF" sinfida:

1-o'rin: Yasmina Egamberdiyeva (*Namangan v.*);
2-o'rin: Artyom Usheka (*Toshkent v.*);
3-o'rin: Nikolay Girda (*Toshkent sh.*).

"KZ" sinfida:

1-o'rin: Amir Hamrayev (*Toshkent sh.*);
2-o'rin: Ayder Haydarov (*Toshkent v.*);
3-o'rin: Farrux Murodov (*Toshkent sh.*).

"Junior" (4 T) sinfida:

1-o'rin: Polina Pak (*Buxoro v.*);
2-o'rin: Sabrina Kleyn (*Namangan v.*);
3-o'rin: Xorun Abdug'aniyev (*Namangan v.*).

"Patriot" (4 T) sinfida:

1-o'rin: Daniil Alimov (*Toshkent sh.*);
2-o'rin: Sergey Bogdasarov (*Sirdaryo v.*);
3-o'rin: Rustam Bekmambetov (*Namangan v.*).

Umumjamoa hisobida:

1-o'rin: Toshkent shahri;
2-o'rin: Namangan viloyati;
3-o'rin: Toshkent viloyati jamoalari.

G'oliblikni qo'lga kiritgan va yuqori o'rinlarni egallagan sportchilar "Vatanparvar" tashkilotining diplom va kuboklari bilan taqdirlandi.

Oromgoh - 2026

“Tong”ga keling sizlar ham, bunday maskan juda kam!

Mudofaa vazirligi tasarrufidagi “Tong” bolalar sog‘lomlashtirish oromgohi yozgi mavsumni boshladi. Har yili minglab bolajonlarni bag‘riga oladigan mazkur oromgoh bugungi kunda mamlakatimizdagi eng namunali dam olish maskanlaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda.

Oromgohda Mudofaa vazirligi tizimida xizmat qilayotgan harbiy xizmatchilarning, xizmat vazifasini bajarish vaqtida halok bo‘lgan yurt posbonlarining, zaxiradagi harbiy xizmatchilar hamda Qurolli Kuchlar tizimida mehnat qilayotgan ishchi-xizmatchilarning farzandlari maroqli va mazmunli dam olish imkoniyatiga ega.

Joriy yilda ham oromgohda 5 ta mavsum tashkil etilishi rejalashtirilgan. Birinchi mavsumda respublikamizning turli hududlaridan kelgan qariyb 300 nafar bolajon 12 kun davomida oromgohning barcha imkoniyatlaridan bahramand bo‘lmoqda. Ayniqsa, “Tong” oromgohining mamlakatimizdagi

bolalar sog‘lomlashtirish maskanlari orasida faoliyatini birinchi bo‘lib boshlagani alohida ahamiyatga ega.

Oromgohda bolalarning dam olishi bilan bir qatorda ularning ma’naviy-ma’rifiy saviyasini oshirish, vatanparvarlik tuyg‘ularini mustahkamlashga qaratilgan turli tadbirlar muntazam tashkil etilmoqda. Shuningdek, ta’lim jarayonidan uzoqlashmagan holda xorijiy tillarni o‘rgatishga ham katta e’tibor qaratilgan. Ispan, turk, hind, koreys va ingliz tillari interaktiv usullar orqali o‘qitilib, bolalarning til o‘rganishga bo‘lgan qiziqishi yanada oshirilmoqda.

Bundan tashqari, sport musobaqalari, ijodiy to‘garaklar va “mohir qo‘llar” mashg‘ulotlari ham yo‘lga qo‘yilgan. Ushbu mashg‘ulotlar orqali bolalarning qo‘l va barmoq motorikasi rivojlantirilib, ularda

mehnatsevarlik va kasbga qiziqish ko‘nikmalari shakllantirilmoqda.

Mashg‘ulotlarni yuqori malakali pedagoglar olib bormoqda. Ular maktablarda samarali faoliyat yuritayotgan o‘qituvchilar orasidan saralab olingan.

Quvonarlisi, oromgohda so‘nggi besh yil davomida dual ta’lim tizimi asosida ham faoliyat olib borilmoqda. Bu jarayonga bilimli va iqtidorli talabalar jalb qilinib, ularning amaliy tajriba orttirishi uchun sharoit yaratilgan.

“Tong” bolalar sog‘lomlashtirish oromgohining tantanali ochilish marosimi ham yuqori kayfiyat va ko‘tarinki ruhda o‘tdi. Unda Mudofaa vazirligi Markaziy ashula va raqs ansambli san’atkorlari hamda Chirchiq garnizoni harbiy orkestri ishtirok etib, bolajonlarga unutilmas taassurotlar ulashdi.

Aytgancha, oromgohning keyingi to‘rt mavsumi uchun ham qiziqarli dasturlar ishlab chiqilgan. Ular qatorida harbiy qismlarga tashriflar, yurtimizning diqqatga sazovor qadamlari va muzeylariga sayohatlar tashkil etilishi rejalashtirilgan.

Shubhasiz, “Tong” bolalar sog‘lomlashtirish oromgohi bolalarning dam va bilim olishi, vatanparvarlik ruhida tarbiyalanishi va iqtidorlarini namoyon etishi uchun ham muhim maskan hisoblanadi.

Sherzod SHARIPOV,
“Vatanparvar”

MUASSIS
O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MUDOFAA VAZIRLIGI

VATANPARVAR

Tahririyat kengashi:

general-mayor Hamdam Qarshiyev
podpolkovnik Ulug‘bek Fattaxov
Maqsud Abilov

Tahririyatga kelgan qo‘lyozmalar taqriz qilinmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farqlanishi mumkin. Gazeta Mudofaa vazirligi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar departamenti – “Vatanparvar” birlashgan tahririyatining kompyuter markazida sahifalandi.

Bosh muharrir:

podpolkovnik Ahror Ochilov

ISSN 2010-5541

Gazeta O‘zbekiston Matbuot va axborot agentligida 2008-yil 6-iyunda 0535 raqami bilan ro‘yxatga olingan.

Telefonlar:

kotibiyat: 55 511-25-90
buxgalteriya: 55 511-25-76
yuridik bo‘lim: 55 511-25-72

Navbatchi: kapitan Bobur Elmurodov

Sahifalovchi: Tohirjon Turg‘unboyev

Musahhih: Zebo Sariyeva

Buyurtma: V-6138

Hajmi: 6 bosma taboq

Bichimi: A3

Adadi: 33 769 nusxa

Bosishga topshirish vaqti: 14:00

Topshirildi: 14:30

Gazetaning yetkazib berilishi uchun obunani rasmiylashtirgan tashkilot javobgar. Gazetaning poligrafik jihatdan sifatli chop etilishiga “O‘zbekiston” NMIU mas’ul.

Gazeta juma kuni chiqadi.

Gazeta 1992-yilning 24-iyunidan chiqq boshlagan.

Nashr ko‘rsatkichi: 114.

Bahosi: kelishilgan narxda.

“O‘zbekiston” nashriyot-matbaa ijodiy uyi bosmaxonasida chop etildi.

Bosmaxona manzili: Toshkent shahri, Alisher Navoiy ko‘chasi, 30-uy.

1 2 3 4 5 6

Manzilimiz: 100095, Toshkent shahri, Olmazor tumani Sag‘bon ko‘chasi, 382-uy.

@Vatanparvargazetasi_bot
“Vatanparvar” birlashgan
tahririyati bilan bog‘lanish
uchun telegram bot

BIZ HAQIMIZDA

www.mudofaa.uz

t.me/mv_vatanparvar_uz
t.me/mudofaavazirligi

www.mv-vatanparvar.uz
vatanparvar-bt@mail.uz

mudofaavazirligi

mudofaavazirligi

www.youtube.com/c/UzArmiya